ALGEMEEN VERSLAG

DER

SUB-COMMISSIE

TE

Rotterdam,

OVER DEN

AZIATISCHEN BRAAKLOOP.

ALGEMEEN VERSLAG.

ROTTERDAM, Sub-Commissie
voor de zaken den
Aziatischen braakloop

Algemeen Verslag

DER

SUB-COMMISSIE

VOOR DE ZAKEN DEN

AZIATISCHEN BRAAKLOOP

AANGAANDE,

TE

ROTTERDAM;

AAN DE

HOOFD-COMMISSIE

IN DE

PROVINCIE HOLLAND,

ZUIDELIJK GEDEELTE,

GEVESTIGD TE

'S GRAVENHAGE.

te Rotterdam,

TER STADS DRUKKERIJ VAN

P. VAN WAESBERGE,

1833.

Non sunt contemnenda parva, sine quibus magna constare non possunt.

HIERON:

Z*oodra het bekend was geworden, dat de* Sub-Commissie *alhier, belast met de zaken, die den* Aziatischen Braakloop *aangaan, haar algemeen verslag afgewerkt en aan de* Hoofd-Commissie, *te* 's Gravenhage *gevestigd, had ingezonden, ontving zij onderscheidene aanzoeken van Genees- en niet-Geneeskundigen, om mededeeling van bijzonderheden, welke deze Gemeente betroffen.*

Ofschoon overtuigd, dat vele derzelve uit ware belangstelling en zucht tot vermeerdering van wetenschappelijke kennis gedaan waren, was het haar evenwel niet mogelijk aan dezelve te voldoen. Zij moest daarin ook steeds geaarzeld hebben, zoo lang het haar niet bekend was, welk gebruik de Hoofd-Commissie-*zelve van de aan haar toegezondene rapporten der verschillende* Sub-Commissien *in deze Provincie wilde maken, en vermeende vooraf de toestemming te moeten vragen van Z. E. den Heer* Staatsraad, Gouverneur *en* Voorzitter *der* Hoofd-Commissie, *voor zij daartoe kon overgaan. Deze toestemming verkregen hebbende, bestaat er geene re-*

den voor haar, waarom zij aan het bijna algemeen geuit verlangen niet zou voldoen, door het bekend maken van dat gene, hetwelk zij, voor zoo verre de medewerking der Geneeskundigen haar daartoe heeft in staat gesteld, alleen geacht kan worden te kunnen leveren, als zijnde uit de onder haar berustende stukken getrokken, en bevattende dat alles, wat belangrijk kan geoordeeld worden en eenig licht verspreiden, over de wijze van het ontstaan en de verbreiding der ziekte, binnen deze Stad, en wat verder tot dezelve eenige betrekking heeft.

Zij oordeelt het noodig twee *aanmerkingen te laten voorafgaan.*

Vooreerst *dan: dat, ofschoon zij, bij haar verslag aan de* Hoofd-Commissie, *gemeend heeft ook dat gene te moeten opnemen, wat* voor *hare instelling, door de Edel Achtbare Regering dezer aanzienlijke Stad, in overeenstemming met de Plaatselijke Commissie van Geneeskundig toevoorzigt, beraamd was geworden, zij het echter minder noodzakelijk acht, dat gedeelte van hetzelve alhier optegeven; doch het voor voldoende houdt, door eenige hoofdtrekken te doen zien, dat men, bij het meerder doordringen dier verschrikkelijke plaag, naar de grenzen van ons dierbaar Vaderland, geen werkeloos aanschouwer is gebleven, maar reeds tijdig bedacht was, op het nemen van die maatregelen, welke naar de plaatselijke gesteldheid, meest geschikt mogten geoordeeld worden, om, zoo dit mogelijk ware, den geduchten vijand af te weren, of, bij deszelfs komst, denzelven niet ongewapend te ontvangen.*

Een brief van Z. E. den Heer Staatsraad, ad interim *belast met de Directie van het Departement van Binnenlandsche zaken, van den 9den Julij 1831, aan den Heer President der Provinciale Geneeskundige Commissie te* Dordrecht, *en een vertrouwelijke brief van Z. E. den Heer Staatsraad, Gouverneur der Provincie, aan de Edel Achtbare Regering dezer Stad, gedagteekend den 9den Augustus daaraanvolgende, beide in handen gesteld der Plaatselijke Geneeskundige Commissie alhier, hebben aanleiding gegeven tot meermalen herhaalde bijeenkomsten tusschen de Regering en eene* Sub-Commissie *uit deze laatste, waartoe de Voorzitter de Wel-Edele zeer Geleerde Heer Medicinæ Doctor C.* DALEN, *en het Lid derzelve J. B.* OCKERS CAU, *Medicinæ Doctor, door haar benoemd waren.*

Deze conferentiën en de schriftelijk gewisselde consideratiën hadden reeds toen bepalingen ten gevolge, welke men oordeelde met het beste gevolg te zullen kunnen aanwenden, ter afwering der ziekte, *indien zij* alleen door besmetting *mogt worden aangebragt; en voor de* wijziging derzelve, *indien zij als* Epidemische ziekte *niet af te weren ware.*

Maatregelen voor de spoedige toebrenging van de meest gepaste Geneeskundige hulp; — de tijdige aanstelling van geschikte zieken-oppassers van beide kunne; — het daarzijn van eene genoegzame hoeveelheid van geneesmiddelen, als ter genezing der Cholera *meest geschikt konden zijn, en van de noo-*

dige zuiverings-middelen, badkuipen en wat meer is, waren daarbij niet uit het oog verloren; evenmin als hetgeen bij de begraving van lijken *zou moeten worden in acht genomen; en voornamelijk ook de tijdige daarstelling van één of meerdere* Cholera-*ziekenhuizen.*

Ofschoon nu al die beraamde plannen niet in werking zijn gebragt kunnen worden, en eenige derzelve voor andere hebben plaats gemaakt, meer overeenkomstig met de betere inzigten in den waren aard der ziekte, welke daarna kenbaar is geworden, vooral na het uitgebragte Rapport der Geneeskundige Commissie, van Gouvernements-wege belast met het onderzoek naar den aard en de meestgeschikte wijze van behandeling van den Aziatischen Braakloop, op de plaats-zelve, *hetwelk ons heeft toegeschenen niets te wenschen over te laten; zoo hebben zij toch den grond bereid, waarop men verder heeft kunnen bouwen, toen het gevaar nader bij kwam, en zijn ook eenige derzelve met goed gevolg in het werk gesteld, toen hier de dag geboren werd, die met zoo veel zorg was te gemoet gezien, en gedurende den tijd van het heerschen der ziekte en der diepe ellende, waaronder wij gebukt hebben gegaan. Een bijna geheel ingerigt* Cholera-*ziekenhuis vond de* Sub-Commissie *bij hare instelling; ook dit was aan deze voorloopige werkzaamheden zijn bestaan verschuldigd, en mag met het vroeger opgenoemde tot bewijs strekken, dat er binnen deze Stad reeds tijdig genoeg veel gedaan was, wat tot deze belangrijke zaak betrekking had.*

Onze Achtbare Regering kan veilig als een voorbeeld voor andere steden genoemd worden, en stond zeker bij geene derzelve achter: het salus populi suprema tibi lex esto *was haar immer eene heilige wet.*

De tweede aanmerking *is deze: Nadat de ziekte binnen deze Gemeente in de laatste helft der maand October en in November zigtbaar was afgenomen, scheen het der* Sub-Commissie *toe, dat zij kon overgaan tot het opmaken van een algemeen verslag, hetwelk zij zich verpligt rekende, na den afloop der ziekte, aan de* Hoofd-Commissie *te moeten inzenden, en was hetzelve voor het grootste gedeelte afgewerkt, en de tabellen tot hetzelve behoorende reeds geheel opgemaakt, toen zich op nieuw eene verheffing derzelve voordeed, welke, hoezeer gering in betrekking tot de voorgaande, aanmerkelijk genoeg was om zorg te baren. Op den 16den December zag men voor het eerst weder een* Cholera-*lijder, die in de volgende dagen door meer anderen opgevolgd werd, zoodat wij van dien dag af, tot den 18den Januarij dezes jaars toe, 36 zieken telden, van welke 25 overleden en 11 hersteld zijn.*

Na op nieuw eenige dagen zonder Cholera-*zieken geweest te zijn, overleed binnen weinige uren aan* Cholera paralytica *eene vrouw op den 30sten Januarij, en hebben er, volgens tot ons gekomene geruchten, in de eerste dagen van de maand Februarij nog twee ziekte-gevallen plaats gehad, van welke het eene ongunstig moet zijn afgeloopen; van deze is evenwel*

geene kennis gegeven. Na dien tijd is deze Stad geheel bevrijd gebleven.

Eene aanschrijving der Hoofd-Commissie *ontvangen hebbende, om voor den 6den Januarij haar algemeen verslag op te zenden, heeft de* Sub-Commissie *daaraan willen voldoen, doch nu goed geoordeeld, bij de openbare uitgave van hetzelve, de veranderingen te maken, in de opgegeven getallen en de daarbij gevoegde tabellen, welke het gevolg moesten zijn van dezen vernieuwden aanval der ziekte.*

ALGEMEEN VERSLAG

DER

SUB-COMMISSIE

TE

ROTTERDAM,

OVER DEN

AZIATISCHEN BRAAKLOOP.

I.

Nadat het *Zijne Excellentie den Heere Minister van Binnenlandsche Zaken* behaagd had, op den 5den Mei 1832, aan de Heeren *Gouverneurs der Provincien*, en alzoo ook aan den *Hoog Edelen Gestrengen Heer Staatsraad Gouverneur van Zuid-Holland*, eene aanschrijving te doen, over de in elke Provincie te nemen maatregelen bij het doordringen van den *Aziatischen Braakloop* tot in ons land, en daarbij voornamelijk had aangedrongen op het in werking brengen van dat geen, wat de door het hooge Bestuur dezer Landen gecommitteerden tot het onderzoek van denzelven in *loco*, bij een voorloopig en daarna bij een algemeen Rapport berigt hadden, omtrent

de, van Regerings-wegen elders in het werk gestelde maatregelen, en *Zijne Excellentie* daarbij eenige voorname punten van algemeen belang had opgenomen, volgde op den 24en Mei een besluit van den Heer *Gouverneur* bovengenoemd, houdende bepalingen betrekkelijk den *Aziatischen Braakloop*, (Provinciaal-Blad van Zuid-Holland, No. 60).

Bij dit besluit werd aan het Plaatselijk Bestuur kennis gegeven, dat *Zijn Hoog Edel Gestrenge* goed gevonden had in deze *Provincie* in te stellen:

1º Eene *Hoofd-Commissie*, welke belast zou zijn met het oppertoezigt over alles, wat tot de genoemde ziekte betrekking had, bij welke *Zijn Hoog Edel Gestrenge*-zelf zou voorzitten.

2º Te bepalen, dat onder die *Hoofd-Commissie* werkzaam zouden zijn *Sub-Commissiën*, van welke *ééne* zitting zou hebben in deze Stad.

3º Dat die *Sub-Commissiën* niet alleen bij het aanwezig-zijn der ziekte de vereischte spoedige verzorging zouden verzekeren en dagelijksche rapporten inzamelen, omtrent hetgeen ten opzigte derzelve voor zou vallen, en aan de *Hoofd-Commissie* daarvan berigt geven; maar ook nu reeds, met overleg der Stedelijke Regeringen de noodige maatregelen van voorziening zouden helpen daarstellen, uitbreiden, of wijzigen.

4º Dat de zamenstelling dier *Sub-Commissiën* aan de Stedelijke Besturen werd overgelaten, met die bepaling alleen, dat dezelve door het Hoofd van het Bestuur, of door eenen der Heeren Wethouderen, zouden worden voorgezeten, en de President der plaatselijke Geneeskundige *Commissie*, waar die bestonden, een der leden zijn moest.

5º Dat de bepalingen en voorschriften, in de Ministerieele aanschrijving bovengenoemd, en in het rapport der van Gouvernements-wege gecommitteerde Geneeskundigen vervat, een punt van derzelver ernstige overwegingen moesten uitmaken, ten einde de meestdoelmatige maatregelen daartestellen.

6º Dat bij die te nemen maatregelen in geene verdere aanmerking behoorde genomen te worden, hetgeen bij vorige aanschrijvingen was gezegd, over de afsluiting van huizen of wijken, en hetgeen betrekking had tot de begrafenis van aan de ziekte overledenen; daar het Gouvernement daarvan had afgezien, na dat de gecommitteerde Geneeskundigen de gronden hadden ontwikkeld, en met bewijzen gestaafd, op welke hun gevoelen rustte, dat de *Aziatische Braakloop* NIET besmettelijk was.

7º Dat het doelmatig was geoordeeld, met verdubbelde waakzaamheid te zorgen voor de openbare reinheid binnen de stad; de voorschrif-

ten tot bewaring der gezondheid ter kennis der ingezetenen te brengen; dezelve te waarschuwen voor het misbruik van *sterken drank* en *onrijpe* of *groengeplukte kruisbeziën*, en des noods den publieken verkoop van de laatsten te verbieden, en een naauwkeurig toezigt dáár te stellen, ten einde den verkoop van min of meer verdacht of bedorven vleesch of visch te weren.

En ten 8en, om met *Zijne Excellentie* (als tevens President der *Hoofd-Commissie* zijnde) over deze belangrijke zaak in onafgebrokene correspondentie te treden en te blijven.

Naauwlijks had de Edel Achtbare Regering dezer Stad op den 29en Mei kennis gekregen van deze stukken, of zij bepaalde hare aandacht op de keuze der personen, welke zij wenschte dat de *Sub-Commissie*, alhier op te rigten, zouden uitmaken.

Het gevolg van deze beraadslaging was, dat de bedoelde, en hier onder genoemde Heeren, reeds tijdig eene eigenhandige uitnoodiging van den Edel Groot Achtbaren Heer Burgemeester ontvingen, om zich op den 1en Junij, des avonds ten 6 ure, op het Raadhuis te willen vervoegen.

Op gemelden dag en uur vereenigden zich aldaar, met Zijn Edel Groot Achtbaren Heer Burgemeester, Mr. M. C. BICHON VAN YSSELMONDE.

De Heeren C. J. Blankenheym, *Wethouder.*

D. M. Ezechiëls, *Raad.*

C. Dalen, *Med. Doctor, President van de Plaatselijke Commissie van Geneeskundig toevoorzigt.*

J. B. Ockers Cau, *Med. Doctor, Vice-President dier Commissie.*

A. Nortier, *Chirurgijn Operateur en Vroedmeester, Lid van de Provinciale Commissie* te Dordrecht residerende, *Lector aan de Geneeskundige School alhier en Secretaris van het bestuur over dezelve.* – en

R. Fruin, *Apotheker, Lid en Secretaris der Plaatselijke Geneeskundige Commissie alhier.*

Nadat de Heer Burgemeester de bedoeling dezer oproeping en zamenkomst had uit-een gezet en de tegenwoordig zijnde Heeren had uitgenoodigd aan dezelve te willen voldoen, was er niemand, die eenige bedenking daartegen inbragt, doch verklaarden allen zich bereid, zoo veel in hun vermogen was, te willen medewerken, tot het welzijn en meeste nut der ingezetenen bij de ramp, die deze Stad zou kunnen treffen; hoezeer ook allen overtuigd waren van de groote bezwaren, welke aan deze betrekking verbonden zouden zijn.

De *Sub-Commissie*, welke binnen deze Stad belast zou zijn met de zaken, welke tot den *Aziatischen Braakloop* betrekking hebben, was alzoo geconstituëerd. – Nadat de Heer Burgemeester verklaard had, zelf bij de *Sub-Commissie* te zullen voorzitten, was haar eerste werk, de benoeming van eenen uit haar midden, die den post van Secretaris zou waarnemen, en werd daartoe de Heer Med. Doctor J. B. Ockers Cau uitgenoodigd, die zich deze keuze liet welgevallen.

In deze hare eerste vergadering nam zij kennis der stukken, van welke hier boven gesproken is, en van dat gene, wat vroeger binnen deze Stad reeds gedaan was ten opzigte der *Cholera*, en bepaalde zich verder bij die punten, welke van de eerste en grootste noodzakelijkheid konden geacht worden. Zij besloot daarop dat aan de Regering dezer Stad in overweging zou worden gegeven het volgende:

Dat het der *Sub-Commissie* doelmatig was voorgekomen, dat:

1. *a*) Door de hernieuwing van de Publicatie en Stedelijke Ordonnantie van 26 Januarij 1820, op de reinheid der Stad, de ingezetenen op nieuw bekend werden gemaakt met hunne verpligtingen ten deze; en
   b) Een verdubbeld toezigt op de zindelijkheid der wegen, straten en openbare plaatsen, markten enz. te doen daarstellen.

c) Dadelijk een gebod uittevaardigen tegen het verkoopen van *alle onrijpe vruchten en vooral van groen geplukte kruisbeziën*; – in afwachting van een nader rapport der *Sub-Commissie*, omtrent de verdere in acht te nemen *gezondheids-maatregelen*.

2. Dat het haar was voorgekomen, dat er eene dringende behoefte bestond voor het daarstellen van nog een lokaal, geschikt om *Cholera*-lijders behoorlijk te verplegen, bepaaldelijk gelegen in het westelijk gedeelte der Stad: aangezien het lokaal, hetwelk reeds daartoe was aangewezen, zóó door zijne ligging aan het Oostelijk gedeelte derzelve, als door deszelfs mindere ruimte, niet voldoende kon geacht worden voor eene Stad met eene bevolking en van eene uitgestrektheid van grondgebied als deze.

Deze voorstellen der *Sub-Commissie*, den volgenden dag, schriftelijk, bij Heeren Burgemeester en Wethouderen ingediend zijnde, zijn niet alleen door Hun Ed. Achtb. goedgekeurd, maar hebben reeds den 4en Junij ten gevolge gehad, dat door Hun Ed. Achtb. eene kennisgeving gedaan is, aan de Ingezetenen, waarin het eerste punt was opgenomen: ook had de *Sub-Commissie* het genoegen, omtrent het tweede de verzekering te mogen ontvangen, dat Hun Ed.

Achtb. alle pogingen zouden in het werk doen stellen, om een geschikt lokaal te kunnen aanwijzen, hetwelk tot een tweede ziekenhuis voor *Cholera*-lijders zou kunnen worden ingerigt.

Onder de maatregelen, welke men geschikt rekende, om – zoo mogelijk – de uitbarsting der ziekte te voorkomen, of dezelve daar zijnde te wijzigen, behoorde verder, dat de Ingezetenen zouden worden bekend gemaakt met eenige gezondheidsmaatregelen, welke zij tot hun eigen en het algemeen welzijn dienden in acht te nemen. De *Sub-Commissie* heeft zich dan ook dadelijk onledig gehouden, met eene meer uiteengezette voorstelling derzelve, waarbij zij zoo kort mogelijk opgaf, wat men voornamelijk had in acht te nemen, zoo wel omtrent de reinheid van het inwendige der woningen als van het ligchaamzelve en der kleederen, en verder omtrent de meest gepaste gemoedsgesteldheid en het schadelijke van vele spijzen en dranken, waarbij zij voornamelijk wilde gewaarschuwd hebben tegen het onmatig gebruik van *sterken drank;* terwijl zij op de meest naauwkeurige in acht neming van dat alles met gepasten ernst meende te moeten àandringen. Zij maakte daarbij, zoo veel noodig was, gebruik van hetgeen door de *Staats-Commissie*, in *'s Gravenhage* vergaderd, en door de Geneeskundige Gecommitteerden naar *Hamburg* en *Berlijn*, was aan de hand gegeven.

Dit voorstel, den 9^en^ Junij aan het Stedelijk Bestuur ingediend, is weinige dagen daarna in zijn geheel opgenomen in eene nadere kennisgeving aan de Burgerij, en is op alle mogelijke wijze de verspreiding en bekendwording van hetzelve bevorderd, zoo door aanplakking op de gewone en buitengewone plaatsen, vooral in die buurten waar de geringere klasse woont, als door plaatsing in de Stads-courant, het drukken in klein formaat in vereeniging met de eerste kennisgeving, en het verkrijgbaar stellen dezer stukken aan de Stadsdrukkerij voor den geringen prijs van 5 centen.

De *Sub-Commissie* had alzoo in weinige dagen veel gedaan, en zonder uit het oog te verliezen hetgeen tot die maatregelen betrekking had, welke zouden kunnen strekken, om aan de lijders, door den *Aziatischen Braakloop* aangetast, eene spoedige en doelmatige hulp te kunnen verleenen, naar haar beste inzien dat gene voorgedragen, wat zou moeten medewerken, om het ontstaan en de verbreiding van die ziekte tegen te gaan, door het wegnemen of verminderen der oorzaken, welke tot dezelve voorbeschikken. Zij kon zich dan nu ook meer bijzonder bepalen bij die maatregelen, welke tot de ziekte-zelve gerekend konden worden te behooren, welker voorbereiding des te meer spoed vereischte, naar gelang alles reeds sedert geruimen tijd de meeste reden

gegeven had om te vreezen, dat ons Vaderland van dezelve niet zoude verschoond blijven; en vooral, nadat de noodlottige tijding ontvangen was, dat op het naburige *Scheveningen* de ziekte zich reeds geopenbaard had.

Zij verzuimde dan ook niets om het reeds aangewezen *Cholera*-ziekenhuis tot in het geringste toe van alles te doen voorzien, wat tot eene zoodanige Inrigting kon geacht worden te behooren; - zij slaagde daarin binnen zeer korten tijd, en wel des te gemakkelijker, naar gelang er reeds zeer veel tot dat einde gedaan was, ingevolge van de vroegere voorstellen, en onder de medewerking van de Plaatselijke Geneeskundige Commissie alhier.

Zij voegde verder, daartoe uitgenoodigd, hare pogingen bij die der Regering om een lokaal te vinden, geschikt voor een tweede ziekenhuis.

Zij beraamde plannen om op de best mogelijke wijze in het genees- en niet-geneeskundig personeel der hospitalen te voorzien, aan de lijders de spoedigste en meest doelmatige hulp te verleenen, en zich van een voldoend aantal ziekenoppassers, van beiderlei sexe, en dragers te verzekeren.

Wij willen deze punten ieder afzonderlijk behandelen, om daarop niet weder terug te moeten komen.

1. Na vele vruchtelooze pogingen te hebben in het werk gesteld, voornamelijk toe te schrijven aan het gebrek van publieke gebouwen in het bedoelde gedeelte der Stad, en van onbewoonde huizen, die daartoe eenige geschiktheid zouden hebben, gelukte het eindelijk een lokaal te vinden, gelegen in de magere Varkensteeg, Wijk E, No. 15, hetwelk tot het gewenschte einde scheen te kunnen dienen.

Hetzelve werd door den Heer Stads Architect opgenomen, en door Zijn Edele de veranderingen aangewezen, welke daarin zouden moeten worden aangebragt, om het voor een tijdelijk *Cholera*-ziekenhuis geschikt te maken. Hoezeer hetzelve wel iets te wenschen mogt overlaten, en er eene groote zwarigheid was uit den weg te ruimen, daar het gedeeltelijk in gebruik was toegewezen aan eene der tusschenscholen binnen deze Stad gevestigd, besloot de Regering, om elk verder tijdverlies te voorkomen, dit gebouw, waarvan zij een gedeelte in huur had, geheel in gebruik te nemen, de tusschenschool te verplaatsen, en met den meesten spoed hetzelve in orde te laten brengen. Onder de ijverige pogingen van allen, die daartoe moesten medewerken, was hetzelve dan ook geheel doelmatig ingerigt, weinige dagen na de uitbarsting der *Epidemie* binnen deze Stad.

Wij moeten hier opmerken, dat, bij de veranderingen in hetzelve aangebragt, was zorg

gedragen, dat daartoe enkel hout en geen metselwerk gebezigd was geworden, ten einde door eene schadelijke uitwaseming den zieken geen nadeel zou worden toegebragt. – Men had alzoo binnen deze Stad twee ziekenhuizen; het eene aan het Oostelijk, het andere aan het Zuid-Westelijk, gedeelte gelegen; beide in de meeste nabuurschap van die wijken, welke men vooraf reeds kon berekenen, dat bij de onverhoopte uitbarsting der ziekte, het meeste gevaar liepen van door dezelve te zullen worden geteisterd, en bewoond door zoodanige klasse van menschen, voor wie eene behoorlijke verpleging in hunne woningen onmogelijk en noodlottig, en een spoedig vervoer naar het ziekenhuis noodzakelijk en doelmatig, kon geoordeeld worden.

Zij bevatteden ieder eene ruimte voor *tien* of *twaalf* kribben in elk lokaal, voor zieke mannen en vrouwen, en eene nog grootere voor de *reconvalescenten* van beide kunne.

Van alle behoeften, tot in het geringste toe, nieuw en ruim voorzien, boden zij den zieken alles aan, wat tot derzelver goede verpleging en het meeste gemak kon dienen; ook hadden de Regering dezer Stad en de *Sub-Commissie* het genoegen dat allen, der zaken kundig, zoo uit deze Stad als van elders en zelfs uit vreemde landen, die deze Inrigtingen bezochten, aan dezelve hunne goedkeuring schonken; gelijk zulks

ook het geval was, toen Zijne Excellentie, de Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie, vergezeld van een Lid der gedeputeerde Staten en den President der Provinciale geneeskundige Commissie, beide Leden der Hoofd-Commissie, deze Stad met een bezoek vereerden, en dezelve met alle de overige Inrigtingen in naauwkeurige beschouwing nam.

Wij vinden het dan ook onnoodig, om in eene verdere en *minutieuse* beschrijving van die ziekenhuizen te treden, doch gaan over tot de maatregelen, welke voorgedragen werden en in het werk gesteld zijn, om in het genees- en niet-geneeskundig personeel derzelve te voorzien.

Wat vooreerst het geneeskundig personeel aangaat, kwam het der *Sub-Commissie* al dadelijk voor, dat het getal der Geneesheeren binnen deze Stad gevestigd, bij de uitbarsting der ziekte, naauwelijks voldoende zou kunnen geacht worden, voor de behoorlijke verpleging der zieken aan hunne huizen, en men dus geen hunner kon uitnoodigen, om zich met de zorg voor de ziekenhuizen te belasten, die hun aan hunne overige geneeskundige betrekkingen zou ontrukken, en hunnen geheelen tijd vorderen.

Zij meende daarom andere maatregelen te moeten voorstellen, en vestigde hare aandacht op de *Doctorandi* en *Candidaten* onzer Hooge Scholen,

en wel voornamelijk der Leydsche, als meer in de nabuurschap gelegen, en onder welken zij ook eenigen harer Stadgenooten telde. Zij verkreeg de goedkeuring der Regering op dit voorstel en besloot al aanstonds die Heeren beleefdelijk uit te noodigen. Zij had dan ook het genoegen, dat de Heeren P. J. C. LEDEBOER en G. J. LONCQ, die zich binnen deze Stad bevonden, zich gunstig hieromtrent verklaarden, en met de meeste bereidwilligheid het gedane voorstel aannamen; terwijl zij een beleefd antwoord ontving, van de Heeren T. Z. ERMERINS, van *Middelburg in Zeeland*, W. WEYMAR, van *Amsterdam*, F. DOZY en J. J. BOONACKER, van *Leyden*, die zich in deze laatste plaats bevonden, en door haar schriftelijk waren uitgenoodigd. Ook deze Heeren verklaarden zich bereid, om de hun aangeboden betrekking op zich te nemen, alleen met dat beding, dat, wanneer de ziekte zich in hunne eigene geboorteplaatsen mogt openbaren, en wel op zoodanige wijze, dat men aldaar hunne hulp mogt noodig hebben en inroepen, zij zich ontslagen konden rekenen van hunne betrekking tot deze Stad en de ziekeninrigtingen in dezelve.

Deze Heeren verdéelden zich onderling zoo, dat de Heeren P. J. C. LEDEBOER, W. WEYMAR en G. J. LONCQ, de Geneeskundige dienst in het eerst ingerigte ziekenhuis zouden waarnemen, en de drie overige Heeren zich met dezelve in het andere ziekenhuis zouden belasten.

De onafgebroken Geneeskundige dienst der ziekenhuizen alzoo geregeld zijnde, wenschte men ook te voorzien in de behoorlijke vervulling van dat gene, wat tot het Heelkundige betrekking zou hebben.

Hoezeer de Geneeskundige School alhier gevestigd, reeds in de laatste tijden, vele wel opgeleide jongelieden geleverd had, welke in onderscheidene betrekkingen, bij de Armee te velde, met lof dienden, bevonden zich bij dezelve nog een groot aantal, die, ofschoon hunne studiën niet geheel volbragt hebbende, genoegzaam gevorderd waren, om hetgeen van hen in de ziekenhuizen zou kunnen verlangd worden, behoorlijk te volvoeren.

Eene enkele uitnoodiging, aan dezelve gedaan door ons geacht medelid den Wel-Edelen Heer A. Nortier, Lector bij die school, was genoeg om een tiental hunner zich bereid te zien verklaren tot hetgeen men van hun verlangen mogt.

Het waren de Heeren J. T. Vogel, S. J. W. de Lange, G. L. Fhuri, L. van Goch, H. B. van Loosbroek, L. Terneder, A. Dykshoorn, G. P. de Kruif, J. G. Luskens en A. Symons, die zich daartoe aanboden, en, voor de beide ziekenhuizen verdeeld, met ijver en volharding hunne diensten hebben bewezen en met den meesten lof dezelve hebben volbragt

onder toezigt van gemelden Heer NORTIER, die geene moeite of tijd heeft ontzien, om hun vóórtelichten en hier en daar zelve de handen aan het werk te slaan, waar zulks mogt gevorderd worden; – eene opoffering, waarvoor men Zijn Edele niet genoegzamen dank betuigen kan.

Hoezeer nu ook de *Sub-Commissie* voor haarzelve verzekerd was, dat de alzoo ingerigte dienst der ziekenhuizen niets te wenschen zou overlaten, moest de bedenking, of de Ingezetenen dezer Stad ook daarvan genoegzaam zouden overtuigd zijn, bij haar, en ook voornamelijk bij het Stedelijk Bestuur, in aanmerking komen.

Het was immers voor die Ingezetenen, en wel voor dé behoeftigen onder hen alleen, dat deze zoo kostbare ziekenhuizen waren daargesteld, en het zou voornamelijk van het vertrouwen op de goede behandeling aldaar afhangen, of zij zouden voldoen aan het belangrijk oogmerk, hetwelk men zich bij derzelver oprigting had voorgesteld, de opneming namelijk en verpleging van *zoo veel mogelijk* Cholera-*lijders*, als zich naar dezelve zouden willen laten overbrengen.

Dit deed de *Sub-Commissie* besluiten tot eenen maatregel, die, zonder het eergevoel der voorgenoemde Heeren in het minste te kunnen kwetsen, aan dat gene zou kunnen voldoen, wat men meende dienstig te zijn, om alle vooroordeel

bij de goede Burgerij weg te nemen. Zij deed het voorstel, om twee ervaren en bejaarde Geneesheeren, binnen deze Stad gevestigd, uit te noodigen, om zich aan het hoofd dezer Inrigtingen te willen plaatsen, ten einde, waar het noodig mogt zijn, met hunnen goeden raad bijtestaan. Dit voorstel goedgekeurd zijnde, was de eerste keuze spoedig gevestigd; de Heer Medic. Doctor H. VAN DEN BOSCH, gewoon Geneesheer van het Stedelijk Gasthuis, van hetwelk een wel afgezonderd, doch daartoe behoorend gedeelte tot een *Cholera*-ziekenhuis was ingerigt, zou vóór alle andere Geneesheeren tot die betrekking door haar worden uitgenoodigd; en hoezeer zijne uitgebreide praktijk binnen deze Stad, zijne betrekking tot de Hoofd-Commissie in *'s Gravenhage* en die van Voorzitter der Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Zuid-Holland, te *Dordrecht* residerende, aan de *Sub-Commissie* weinig hoop konde geven, dat zij in hare poging gelukkig zou slagen, vond zij zich aangenaam verrast door de groote bereidwilligheid, welke Zijn Edele zeer Geleerde haar betoonde, toen hij zich deze keuze liet welgevallen, en hem geene opoffering te zwaar bleek te zijn, om in alles ten meesten nutte werkzaam te wezen.

Daar de Heer Medic. Doctor J. F. VAN DER HOUVEN VAN ANKEREN zijne diensten voor het andere ziekenhuis aanbood, en zij van dat aan-

bod gemeend heeft gebruik te moeten maken, was ook in die behoefte voorzien.

De *Sub-Commissie* is beide deze Heeren dank schuldig, en zij erkent dit gaarne, voor hunne welwillendheid zoo wel als voor hunne veelvuldige diensten. — Hunne bekende bescheidenheid verbiedt haar verder daarover uitteweiden; ook acht zij H.E.Z.G. verre boven haren lof verheven, die hunnen gevestigden naam geenen luister bij kan zetten. Zij zou niet te min aan de waarheid te kort doen, indien zij ook hier niet openlijk verklaarde, dat de Heeren Doctorandi en Candidaten, bovengenoemd, zich op zoodanige wijze van den hun met vertrouwen opgedragen post hebben gekweten, dat zij hunnen gevestigden goeden naam aan de Leydsche Hooge School en de getuigenissen van hunnen waardigen en verdienstelijken Leermeester, den Hoogleeraar PRUYS VAN DER HOEVEN, verre hebben overtroffen. Onze pen zou slechts flaauw hunne verdiensten kunnen vermelden. Zij, zoo wel als de na hun gedeeltelijk vertrek naar *Leyden* en *Amsterdam* in hunne plaats getreden Heeren A. A. FOCKER uit *Middelburg*, en A. MAAS uit *Schiedam*, hebben de dankbare hulde dezer *Sub-Commissie* en vooral der lijdenden aan de *Cholera* en van derzelver betrekkingen, in hooge mate verdiend, en smaken de zelfvoldoening, nuttig geweest te zijn aan de Maatschappij in zoodanige betrekking, als slechts weinigen op dien leeftijd

te beurt mag vallen. Wij zijn overtuigd, dat zij deze eenvoudige getuigenis stellen zullen boven alles, wat men met sieraad van woorden zou kunnen voordragen. Wij willen bij onze opregte dankbetuiging alleen den wensch voegen, dat het hun steeds mag welgaan in alle hunne ondernemingen, ten nutte hunner lijdende natuurgenooten; terwijl wij verklaren, hen gelukkig te achten, die of reeds nu, of in het vervolg bij de ziekte, over welke wij thans spreken, of bij andere ongelegenheden, zulke bekwame Artsen tot verzorgers mogen hebben (*).

(*) Niet weinig genoegen heeft het ons verschaft te mogen vernemen, dat de Senaat der Leydsche Hooge School, op voordragt der Medische Faculteit, goedgevonden heeft, een besluit te nemen, hetwelk nagenoeg hierop neder komt:

» In aanmerking genomen hebbende, dat de vier Heeren » Doctorandi Frans Dozy, Paulus Jacobus Cornelis Ledeboer, » Willem Weymar en C. G. R. Ontyd," (de laatste was elders in dezelfde betrekking werkzaam geweest en de Heer Franciscus Zacharias Ermerins, reeds tot Medicinæ Doctor bevorderd, na de openlijke verdediging van zijn belangrijk *Specimen Historico-Medicum inaugurale, de Hippocratis doctrina a prognostice oriunda.*) » door verschillende omstandigheden zijn » verhinderd geworden, om geregeld hunne dissertatien af te » werken, en vooral door hunne bewezene hulp aan de *Cholera*- » lijders, hierin bijzonder ten achteren zijn geraakt; - overwegende » dat zij alle hunne examina, lege statuta, reeds met den mees- » ten lof hadden afgelegd, en bij de heerschende ziekte genoeg- » zame blijken hadden gegeven van hunne ervaring, wordt be- » sloten: dat gemelde Heeren *remissa dissertatione*, *Honoris* » *Causa*, tot *Doctoren in de Geneeskunde* zullen worden be- » vorderd."

Na met één woord nog te hebben opgemerkt, dat het éénе ziekenhuis genoegzaam naast de Stads-apotheek geplaatst was, alwaar ten spoedigste gereed gemaakt konden worden de voorschriften voor de *Cholera*-zieken bestemd; en in het andere eene Hulp-apotheek was daargesteld, waarin een bekwaam en ijverig mensch met een bediende geplaatst was; zullen wij kunnen overgaan tot de opgave van dat geen wat geacht kan worden, tot het huishoudelijke van die Inrigtingen te behooren.

Het Gasthuis op de Hoogstraat, sedert vele jaren reeds bestaan hebbende, heeft een eigen Bestuur, hetwelk al deszelfs administrative belangen behartigt, zoo finantiële als andere; onder hetzelve zijn werkzaam een binnen-vader en eene moeder, die aan het hoofd staan van het huishoudelijke, en onder zich hebben een genoegzaam aantal zoo mannelijke als vrouwelijke

---

En dat bij deze bevordering, welke reeds heeft plaats gehad, aan de Heeren Candidati, die zich nog eerst aan één examen moesten onderwerpen, een zeer vereerend diploma is uitgereikt, nagenoeg in dezelfde bewoordingen vervat, als de Bullen der bovengenoemden *honoris Causa* bevorderden.

Wij houden het dan ook daarvoor, dat dit besluit, zoowel den Senaat der Leydsche Hooge School en de Medische Faculteit bij dezelve eere aandoet, als het hoogst vereerend is voor hen, die hetzelve aangaat, en dat het een nieuw bewijs geeft, hoezeer men in ons Vaderland steeds ware verdiensten weet te schatten en te beloonen.

bedienden, geschikt voor de oppassing der zieken, en al het overige werk, hetwelk aan zoodanige Inrigting is verbonden. Daar nu Heeren Regenten, zoowel als de binnen-vader en moeder, bereid waren de vermeerderde werkzaamheden van dat huis, veroorzaakt door de afzondering van een gedeelte van hetzelve voor een *Cholera*-ziekenhuis op zich te nemen, heeft de *Sub-Commissie* zich slechts met de bezorging der noodige zieken-oppassers moeten inlaten, ten einde de daarzijnde personen van hunne gewone werkzaamheden niet af te trekken, en dezelve hunnen geregelden gang te laten gaan. Wij gevoelen ons gedrongen, te dezer plaatse de welverdiende verklaring af te leggen, dat Heeren Regenten, zoowel als de binnen-vader en moeder, in deze moeitevolle administratie met den meest mogelijken ijver en volharding werkzaam zijn geweest, en zelfs de hoogstgespannen verwachting verre hebben overtroffen. Wij houden ons verzekerd, dat zij de belooning hunner goede werken vinden zullen, in de dankbare erkentenis niet alleen van hen, die tot dit ziekenhuis in betrekking gestaan hebben, en hun werk daardoor in vele opzigten vergemakkelijkt hebben gevonden, maar ook vooral van de groote menigte zieken, die in hetzelve verpleegd zijn geworden, en die de weldaden van hun goed en geregeld bestuur ondervonden en de vruchten daarvan geplukt hebben. Hunne namen zijn in die dankbare harten diep ingegrift en staan bij ons hoog aangeschreven.

Het andere ziekenhuis geheel nieuw ingerigt zijnde, moest ook in hetzelve gezorgd worden voor alles, wat de administratie van het huishoudelijke betreffen zou. De *Sub-Commissie* had spoedig het genoegen daarin naar wensch te slagen, en heeft het zich nimmer behoeven te berouwen, dat zij haar vertrouwen in dezen geschonken had aan den Heer B. BEYERMAN, Kastelein in den Schouwburg alhier, die zich vrijwillig had aangeboden en bereid verklaard, om daar, waar men zijne diensten mogt noodig hebben, dezelve te willen leenen. Ofschoon vader zijnde van een talrijk huisgezin, heeft hij niet geschroomd zich aan het meerdere gevaar bloot te stellen, waartoe elke betrekking tot zoodanige zieken-inrigting kon schijnen aanleiding te geven. Aan hem is het opzigt over het huishoudelijke in dat huis opgedragen geweest, en hij heeft de opgenomen taak met naauwkeurigheid en ijver volbragt en onvermoeid volgehouden, gedurende den tijd waarin hetzelve in werking is geweest.

Van den Apothekar, Boekhouder, en al de overige zoo mannelijke als vrouwelijke bedienden, aan dat huis verbonden, heeft de *Sub-Commissie* het genoegen een niet minder gunstig verslag te kunnen geven. Zij ook hebben allen aan hunne verpligtingen beantwoord, zoo dat wij, en voornamelijk onze medeleden, de Heeren NORTIER en FRUIN, die zich met het oppertoezigt over

alles wat de administratie van dat huis aangaat, hebben willen belasten, met grooten lof van hun getuigen.

Behalve deze openbare ziekenhuizen, ten dienste der behoeftige *Cholera*-lijders, voor Stads-rekening, met zoo veel zorg en kosten daargesteld, hebben Bestuurderen van de meeste openbare gestichten, tijdig zorg gedragen, dat in dezelve kamers werden afgezonderd en behoorlijk ingerigt, ten einde te kunnen dienen, in geval iemand der bewoners door de ziekte mogt worden aangetast. Wij moeten hier bijzondere melding maken van het provisioneel Huis van correctie en het Huis van arrest, het Stads Armenhuis, het Dolhuis, de Weeshuizen der Hervormde en Luthersche Gemeenten, die van de Roomsch Catholijke Gemeente aan den Steiger en in de Leeuwenstraat, het zoogenaamde Lidmatenhuis der Hervormden, en welligt meer andere. De drie eerste dezer huizen hebben het nuttige van deze wel ingerigte lokalen ondervonden, daar in dezelve ziekte-gevallen hebben plaats gehad. De overige zijn geheel verschoond, en daardoor gelukkig buiten de noodzakelijkheid, gebleven, van dezelve gebruik te moeten maken.

En hiermede hebben wij, zoo veel ons bekend is, alles opgegeven wat binnen deze Stad betrekking heeft tot de onderscheidene lokalen, daargesteld om de goede verpleging der *Cholera*-

lijders te verzekeren. Wij moeten daarbij verschooning vragen voor de uitweidingen, tot welke wij hier en daar aanleiding gevonden hebben, welke gedeeltelijk veroorzaakt zijn door den drang der dankbare gedachten die ons bezielden, bij de herinnering aan zoo veel medewerking en belangloozen ijver; terwijl wij voor andere geene meer geschikte plaats in dit verslag meenden te vinden.

2. Bij de maatregelen, welke dienen zouden om de door *Cholera Asiatica* aangetaste lijders, op de spoedigste en doelmatigste wijze, van de eerste, zoo noodzakelijke, Geneeskundige hulp te verzekeren, was het natuurlijk, dat zoodanige vooral de aandacht der *Sub-Commissie* moesten tot zich trekken, welke elders met het beste gevolg waren aangewend.

Behalve dat zij van Gouvernements-wege daar henen gewezen was, moest bij haar op den voorgrond staan, wat proef-ondervindelijk bewezen was *goed en nuttig* te zijn, en boven alle andere nieuwigheden, gesteld worden, wier uitkomst nog steeds twijfelachtig mogt worden gerekend.

Voorgelicht door het rapport van de door de hooge Regering Gecommitteerde Geneeskundigen, om de ziekte in *loco* te onderzoeken, hetwelk in alle zijne deelen zoo uitvoerig en zoo uitmuntend bewerkt was, meende zij den veiligsten

weg te zullen bewandelen, om het voorgestelde doel te treffen, en hare eigene verantwoording voor het vervolg te verzekeren, door zoo weinig mogelijk van hetzelve aftewijken.

Zonder dat de *Sub-Commissie* de bezwaren over het hoofd zag, welke aan de door haar voortedragen maatregelen in de uitvoering zouden verbonden zijn, was het haar gevoelen, dat het algemeen belang boven het bijzondere moest gesteld worden; ook meende zij op de welmeenende medewerking der Genees- en Heelkundigen binnen deze Stad te mogen rekenen, van welken zij mogt vertrouwen, dat allen het hunne zouden willen toebrengen in alles, wat tot het welzijn hunner natuurgenooten strekken kon, en daardoor in den tijd des gevaars hare zoo moeijelijke als werkelijke taak verligt en uitvoerbaar gemaakt te zien; eene taak, die haar nu reeds, terwijl anderen hunne gewone werkzaamheden konden voortzetten, zoo veel zorg en opoffering van tijd moest kosten.

Na alles wel overwogen te hebben, aarzelde de *Sub-Commissie* dan ook niet, aan de Edel Achtbare Regering dezer Stad voortestellen.

a. De Stad en derzelver buitenwijken in vier afdeelingen te verdeelen, welke gedurende het heerschen van den *Aziatischen Braakloop* als zoo

vele Geneeskundige wijken voor de *Cholera*-zieken zouden moeten beschouwd worden.

b. In elk dier wijken eene speciale Geneeskundige Commissie daar te stellen, in een welgelegen lokaal, alwaar de eerste hulp, dadelijk na het onstaan der ziekte, door een ieder zou kunnen worden aangevraagd. en

c. Dat tot die lokalen, haar het meest geschikt waren voorgekomen, het Oude Mannenhuis, het Paleis van Justitie, het Stads Armenhuis en het Lokaal der Letterkundige Maatschappij *Verscheidenheid en Overeenstemming*, op de Scheepmakershaven, indien Heeren Bestuurderen het daartoe wilden afstaan, (gelijk met zeer veel welwillendheid daarna geschied is), als zijnde geheel gelegen aan het Oost-, Noord-, West- en Zuideinde der Stad; de drie eerste daarenboven in die wijken, welke, volgens menschelijke berekening, het meest aan de ziekte zouden zijn blootgesteld, en dus de meeste behoeften zouden hebben aan de spoedige hulp, welke men bij de oprigting dier speciale Commissien ten doel had; terwijl het vierde, als het ware in het midden der buitenstad gelegen, ook tevens vele diensten zou kunnen bewijzen aan de zeevarenden, die zich op daar liggende schepen zouden bevinden; welke lieden men niet ten onregte vreesde, dat aan de ziekte, zoo door hun beroep als bekende levenswijze, welligt meer dan anderen zouden zijn blootgesteld.

Wij moeten deze drie punten, afzonderlijk, meer uit een zetten.

a. Het eerste en derde derzelve, werd door de *Sub-Commissie* nader omschreven, als komende het haar meest doelmatig voor die geneeskundige wijken zóó te verdeelen, dat tot het eerste wijk, dat van het

Oude Mannenhuis,

zouden behooren de wijken I, van No. 152 tot 479, K, L, M en de buitenwijken N en O, Oud Kralingen en wijk V, van 3 tot 28.

Tot het tweede, dat van het

Paleis van Justitie,

de wijken E, van No. 18 tot 261 en 332 tot 718, F, G, H en I, van No. 1 tot 151, met de buitenwijken Q, R, V, No. 1 en 2 en W.

Tot het derde, dat van het

Armenhuis,

de wijken C en E, van No. 1 tot 17 en 262 tot 331, met de buitenwijken S, T en U, daaronder begrepen de zeven huizen van Oud Delftshaven aan de *Bonte-paal* gelegen; en eindelijk tot het vierde, dat van het Lokaal der Maatschappij

Verscheidenheid en Overeenstemming,

de wijken A, B en D.

b. Het tweede punt van haar voorstel, houdende de daarstelling van vier speciale Commissiën, die op de bovengenoemde plaatsen zitten zouden, bevatte de navolgende bepalingen: dat

1°. Deze Commissiën zouden moeten worden zamengesteld, ieder uit vier Medicinæ Doctores, geadsisteerd door vier Chirurgijns, welke onderling den tijd hunner zittingen zouden kunnen verdeelen; met dien verstande, dat onafgebroken, dag en nacht, een Medicinæ Doctor en Heelmeester tegenwoordig zouden zijn; dat

2°. Aan de Heelmeesters, tevens de verloskunde uitoefende, zou moeten worden toegestaan, in geval van nood zich door eenen Leerling te kunnen doen vervangen, mits deze de bekwaamheid had, om de van hem te vorderen diensten te bewijzen, dat zij

3°. Ter hunner dispositie zouden hebben eenen voorraad geneesmiddelen, geschikt om in de eerste behoefte te kunnen voorzien der lijders, tot welken zij geroepen werden, met het regt om bij den naastbijgelegen Apothekar dat geene gereed te doen maken, wat hun meest doelmatig mogt voorkomen, en in het lokaal niet dadelijk voorhanden zou zijn, en dat

4°. Bij dag en bij nacht twee mannelijke dragers tegenwoordig zouden zijn, met eene behoorlijke mand, om de *Cholera*-zieken naar de ziekenhuizen te kunnen vervoeren, en eene vrouwelijke oppaster, welke bij dat vervoer de behulpzame hand moest bieden, indien de zieke van het vrouwelijk geslacht was.

5°. Dat aan de lokalen, waar de speciale Commissiën zitting zouden houden, steeds moest worden zorg gedragen, voor eene genoegzame hoeveelheid heet water, ten einde daarmede de kruiken te kunnen vullen, die in de draagmanden gelegd moesten worden; als ook voor eene vuurmand, om de wollen dekens, bij die mand behoorende, droog en warm te kunnen houden.

Bij dit gedetailleerde voorstel, hetwelk de *Sub-Commissie* aan de Achtbare Regering dezer Stad doen wilde, rekende zij het ook van haren pligt eene nominative opgave te voegen der Genees- en Heelkundigen, welke daartoe door dezelve zouden kunnen worden uitgenoodigd, en van de verdeeling dier Heeren over de vier Geneeskundige wijken der Stad. – Ook dit belangrijk punt van haar voorstel heeft zij behoorlijk uiteen gezet, en de gronden opgegeven, welke haar bij deze keuze geleid hadden, ten einde de Regering in staat te stellen om te beoordeelen, of de redenen, waarom sommigen niet waren voorgesteld, haar gewigtig genoeg voorkwamen, en van de *Sub-Commissie* allen schijn af te werpen, als of zij daarbij met partijdigheid was te werk gegaan. –

Wij hadden dan ook het genoegen, dat de Edel Achtbare Regering ons gemotiveerd voorstel in *zijn geheel* goed keurde, zoo als het ter gelegener tijd ook in uitvoering is gebragt, terwijl wij later vele redenen hadden om ons te verheugen,

dat wij daarbij met zoo veel omzigtigheid waren te werk gegaan, en ons de moeite hadden getroost, aan dien arbeid verbonden.

Het is dan ook deze goedkeuring, welke ons thans schijnt te kunnen ontslaan van de herhaling dier bijzonderheden te dezer plaats.

Met medewerking der *Sub-Commissie* werden voorloopige maatregelen genomen, waardoor in de opgenoemde lokalen alles in gereedheid gebragt werd, om de speciale Commissiën te kunnen ontvangen, en aan de Heeren, die dezelve zouden uitmaken, het meeste gemak te bezorgen; terwijl aldaar ook tijdig bezorgd werden de geneesmiddelen, draagmanden, kruiken en alles, wat verder tot eene doelmatige inrigting kon gerekend worden te behooren.

3. Een gewigtig punt van onze voorloopige werkzaamheden was onder dit alles niet uit het oog verloren: wij bedoelen de tijdige aanstelling van een genoegzaam aantal personen, geschikt tot dragers en zieken-oppassers van beide kunne.

Bepaald zijnde, dat de diensten, door die personen te bewijzen, goed zouden beloond worden, (die in activiteit waren zouden *f* 10, – per week, de anderen, die op de eerste aanvrage moesten optreden, gedurende hunne non-activiteit wekelijks *f* 2,50 ontvangen,) was dit naauwelijks bekend geworden, of een groot aantal bood zich vrijwillig

aan, meer zelfs, dan men in den beginne meende noodig te hebben; waardoor men dan ook in de gelegenheid gesteld was, de besten uit dezelve te kunnen kiezen; die, of bij de leden der *Sub-Commissie* bekend waren, of goede getuigenissen konden overleggen.

Hoe groot ook het getal derzelve daarna geweest is, (eenmaal bestond het uit 86 mannen en 43 vrouwen, te zamen 129 personen,) nimmer heeft het aan goede en geschikte menschen ontbroken, die meest allen onbevreesd, medelijdend, ijverig en velen ook met groote handigheid, het van hun gevorderde werk volbragt hebben; zoo dat onze medeleden, de Heeren Nortier en Fruin, slechts tweemalen in de noodzakelijkheid geweest zijn, eenen mannelijken bediende weg te zenden, die zich aan het misbruik van sterken drank hadden overgegeven, en daarom geene verdere diensten hebben mogen bewijzen.

De *Sub-Commissie* heeft ook nog tabellen geformeerd, en gedrukt aan de Heeren Medicinæ Doctores, de speciale Commissiën en de ziekenhuizen afgegeven, ten einde gemakkelijke en geregelde opgave te kunnen doen van de door hun Ed. behandelde *Cholera*-zieken in iedere 24 uren, gerekend van 12 tot 12 uren op den middag. Deze tabellen bevatten afzonderlijke kolommen, voor de namen en voornamen, de woonplaats, de wijk en het nommer, den ouderdom,

kunne en beroep, voor den tijd waarop de ziekte begonnen en de lijder het eerst gezien was; ook eene kolom voor de aanmerkingen, die daarbij zouden kunnen gemaakt moeten worden; terwijl onder aan dezelve eene ruimte was afgedeeld om, met beroep op vorige opgaven, van den afloop der ziekte berigt te geven. De *Sub-Commissie* bedoelde daarbij zoodanig te worden ingelicht, als noodig zou zijn, om in het vervolg van het geheele beloop der ziekte, een goed en geregeld overzigt te kunnen geven.

Hoe veel bezigheid het beramen en daarstellen van al dat gene, wat tot hiertoe is opgegeven, en hoe veel tijd daartoe ook mogt gevorderd zijn, de *Sub-Commissie* had evenwel het genoegen, dat, bij de eerste uitbarsting der gevreesde ziekte, alles in gereedheid was, wat dienen zou kunnen om aan hare woede den besten wederstand te bieden.

Toen de eerste sporen van de ziekte zich omstreeks de helft van de maand Julij vertoonden, en gedurende de volgende dagen langzaam doch zekerder voortgingen, kon het *Cholera*-ziekenhuis aan het Oostelijk gedeelte der Stad gelegen, geopend, en ook de andere maatregelen in werking gebragt worden.

Burgemeester en Wethouderen noodigden dan ook de Heeren Medicinæ Doctores en Chirurgi,

die tot de speciale Commissiën betrekking zouden hebben, uit, tot een conferentie, te houden op den 24^{en} Julij; en droegen in dezelve den beraamden maatregel voor, met uiteenzetting der bedoelingen, welke zij zich bij denzelven hadden voorgesteld, en gepasten aandrang om de medewerking dier Heeren daarbij te erlangen. Met regt verheugden zich Hun Ed. Achtb., dat niemand der tegenwoordig zijnde Heeren (bijna allen die geroepen waren zijn bij die conferentie tegenwoordig geweest) eenige aanmerkingen of wijziging voorstelde, maar alle stilzwijgend hunne goedkeuring gaven. Zij vaardigden dan ook eene Afkondiging uit op den 25^{en} Julij, waarbij der Burgerij officieel kennis werd gegeven van het werkelijk bestaan der ziekte binnen deze Stad en van de maatregelen, welke door hen genomen waren, om aan de lijders de spoedigste hulp te verzekeren, alles in overeenstemming met hetgeen hier boven is opgegeven; met bijvoeging, dat de hier opgegevene Geneeskundige Commissiën reeds op den volgenden dag, zijnde Donderdag den 26^{en} Julij, des middags ten 12 ure, hare zittingen zouden openen en onafgebroken voortzetten; zoo dat een ieder, die hulp verlangen mogt, deze bij dezelve zou kunnen inroepen, ingevolge de opgegevene verdeeling.

De vier speciale Geneeskundige Commissiën hebben op den bepaalden tijd zitting genomen,

en der Burgerij hare diensten bewezen, tot dat de aanmerkelijke vermindering der ziekte het toeliet, daarin eenige wijziging te maken, waarbij, zonder de ware belangen der zieken uit het oog te verliezen, deze werkzaamheden konden worden verminderd.

Van den 9en Augustus af zijn de speciale Commissiën op twee gebragt, welke hunne zittingen hebben blijven voortzetten op het *Oude Mannenhuis* en het *Stads Armenhuis*, en is de Stad verdeeld geworden in twee Geneeskundige wijken; waarvan het eene, tot het *Oude Mannenhuis* behoorende, in zich bevatte de wijken H, I, K, L, M, met de buitenwijken ten Oosten der Schiekade; en het andere de wijken A, B, C, D, E, F, G en de buitenwijken ten Westen der Schiekade gelegen. Van deze verordening werd den 8en Augustus bij openbare Afkondiging door de Regering kennis gegeven.

Toen bij het steeds afnemen der ziekte, tegen het einde der maand September, de Heeren Doctorandi en Candidaten der Leydsche Hooge School hun verlangen te kennen gaven, om eerstdaags naar den zetel hunner Studiën terug te keeren, en er geene redenen meer bestonden, om dit billijke verzoek te weigeren, was de *Sub-Commissie* bedacht op maatregelen, bij welke het belang dier Heeren, dat der zieken, der speciale Commissiën, en de geldelijke aangelegenheden

der Stads-kas, zouden worden in overeenstemming gebragt, zonder schade toe te brengen aan dat geen, wat bij al hare verrigtingen op den voorgrond had gestaan. Zij stelde derhalve aan de Regering voor:

1°. Gemelde Heeren uittenoodigen om, tot het einde der maand te willen voortgaan met hunne diensten in de beide ziekenhuizen.

2°. Op dien tijd een derzelve te sluiten en wel dat op de Hoogstraat, aan de Oostzijde der Stad gelegen, bij voorkeur boven het andere, omdat daardoor des te spoediger de gebruikte lokalen aan de Geneeskundige School, waarvoor zij vroeger bestemd waren, zouden kunnen worden terug gegeven, en de ligging van het andere beter geoordeeld werd, wanneer er slechts één ziekenhuis in werking zou blijven.

3°. De Geneeskundige behandeling der zieken in dat huis, toe te vertrouwen aan den Heer C. W. VAN LEDE, die in het jaar 1830, aan de Leydsche Hooge School tot Medicinæ et Chirurgiæ Doctor bevorderd, reeds toen gereed was zich alhier te vestigen, doch in dit zijn voornemen was verhinderd geworden, door de roeping om zich als Geneeskundige bij het Jager-korps der Leydsche Studenten te voegen, waaraan hij bereidwillig had voldaan, en, na den terugkeer van dat verdienstelijk korps, naar het groot

Militaire Hospitaal te *Utrecht* gedetacheerd was geworden; uit welke betrekking Z. W. E. Z. G. eerst onlangs eervol ontslagen was.

4°. Dat, daar geene andere bezigheden gemelden Heer konden verhinderen, zijnen geheelen tijd te wijden aan de dienst, die men van hem zou willen verlangen, en de mindere werkzaamheden in het ziekenhuis dien niet geheel zouden vorderen, aan Z. W. E. Z. G. *bij dag* de werkzaamheden, waarmede de speciale Geneeskundige Commissiën belast waren, zouden kunnen worden opgedragen; wanneer alleen *des nachts* een van de Medicinæ Doctores zitting zou behoeven te houden op een lokaal, zoo veel mogelijk midden in de gemeente gelegen, waartoe zij dat boven de groote Stads Vleeschhal aanwees.

Dit voorstel goedgekeurd zijnde, werd daarvan aan de Genees- en Heelkundigen kennis gegeven, de Heer C. W. van Lede, door de Regering in bovengemelde betrekking aangesteld, de noodige maatregelen op het aangewezen lokaal genomen, om tot de speciale Geneeskundige Commissie te kunnen dienen, en den 1en October eene Afkondiging gedaan, waarbij deze nieuwe schikking, die met den volgenden dag aanvang nemen zou, ter kennisse van het algemeen gebragt werd.

De Heer Med. Doctor van Lede heeft niet

alleen beantwoord aan hetgeen men van Z. W. E. Z. G. verwachtte, maar die verwachting verre overtroffen, vooral daar zijne werkzaamheden bij derzelver aanvang en de tevens plaats hebbende verheffing der ziekte in de laatste dagen van de maand September en het begin van October, belangrijk kunnen genoemd worden, zoo dat de *Sub-Commissie* het zich ten pligt rekent, ook daarvan eervolle melding te maken.

Ook betuigen wij hier openlijk onzen dank aan de Genees- en Heelkundigen binnen deze Stad gevestigd, die zoo vele opofferingen gedaan hebben, om hunne lijdende Stadgenooten bij te staan. Hunne namen zijn in dankbare erkentenis aangeschreven bij allen, zoo wel bij diegenen, die van hunne hulp hebben moeten gebruik maken, als bij hen, die het geluk hadden dezelve te kunnen ontberen. Bij de Ingezetenen van *Rotterdam* zijn *zij* bekend, die met ter zijde stelling van alles wat hun-zelven aanging, zich geheel gewijd hebben aan de dienst van anderen.

De Heer Stads-apothekar P. C. Boelhouder, is ijverig en onafgebroken werkzaam geweest, en wij mogen niet nalaten melding te maken van zijne vele verdiensten, gelijk wij ook gaarne aan al de *Pharmaceutici* binnen deze Stad, den wel verdienden lof toebrengen. Wij eindigen dit gedeelte met den wensch, dat de zegen des Allerhoogsten op hen allen moge rusten.

II.

Wij zijn nu genaderd tot dat gedeelte van ons verslag, waarbij wij zouden opgeven al dat geen wat zou kunnen dienen, om de kennis van het ontstaan en de verspreiding der ziekte alhier te bevorderen.

Wij hebben ons, bij de behandeling van dat gedeelte, niet voorgesteld, eene *naauwkeurige* beschrijving te geven van de weêrsgesteldheid en den aard der ziekten, welke de *Cholera-Epidemie* zijn voorafgegaan of vergezeld hebben. Men zal dit niet van deze *Sub-Commissie* verwachten, daar het ook overbodig zou kunnen geacht worden, na hetgeen daarover reeds door anderen gezegd is en ter algemeene kennis gebragt. In het kort willen wij slechts aanstippen, dat het naar onze opmerkingen in de eerste drie maanden van dit jaar, in welke weinig regen of sneeuw gevallen is, bij aanhoudendheid gevoelig

koud is geweest, zonder dat deze koude immer tot eenen zeer hoogen graad is geklommen; – dat daarbij zeer veel mist, somtijds zeer merkbaar stinkende en van meerdere digtheid waargenomen is, dan in andere jaren; – dat de drie volgende maanden zeer veel regenachtige en koude dagen hebben opgeleverd, met weinig afwisseling van meer heldere en warme, zoo dat wij den zomer waren ingetreden, zonder de genoegens van het voorjaar te hebben genoten. In Junij en het begin van Julij zelfs, kon men het vooral des morgens en avonds koud noemen; des nachts viel meestal een koude en vochtige nevel neder, die niet geheel tot aan den grond reikte, daar zij de stoepen en straten droog liet, terwijl zij de kleederen merkbaar aandeed en bevochtigde.

Het ziekte-karakter was van eenen in het oogloopenden *Asthenischen* aard. Bij vele *Catarrhale* aandoeningen, welke zich onder verschillende vormen voordeden, heerschten voornamelijk *intermitterende koortsen*, en onder deze, bij voorkeur, anderdaagsche, welke zich bijna bij alle andere ongesteldheden voegden, of zich onder dezelve verborgen hielden. Zij gingen vergezeld met een spoedig inzinken der krachten, zoo dat na 2 of 3 aanvallen de lijders zich reeds zeer afgemat gevoelden, en den meesten tijd der *apyrexie* ook het bed moesten houden. Zij hadden meer het aanzien van najaars-koortsen, dan van die,

welke men gewoonlijk in dat gedeelte van het jaar waarneemt, en waren meest altijd van bilieuse en gastrische complicatiën vergezeld; bij behoorlijk toegebragte Geneeskundige hulp gemakkelijk genoeg te verdrijven, doch ook even ligt terug keerende, en eene lang aanhoudende zwakte nalatende. Diarrhæ was zeer menigvuldig, en wij mogen niet voorbij gaan melding te maken der vele gevallen van *Sporadischen Braakloop*, die zich hier opdeden en onder welke sommigen van eenen zeer ernstigen aard waren: Deze ziekte wordt hier in de maanden Augustus en September niet menigvuldiger en niet ernstiger waargenomen. In de maanden Maart, April en Mei bereikte de hier, sedert het begin van het jaar 1832 heerschende kinderziekte, hare grootste hoogte, terwijl zich hier en daar een enkele lijder aan Roodvonk en Mazelen voordeed. Het getal zieken was dan ook binnen deze Stad niet gering te achten. De sterfte was grooter dan in andere jaren, en alleen de maand Junij maakt hierin een zeer in het oogloopend onderscheid.

Onder deze omstandigheden barstte de *Aziatische Braakloop* uit.

Bij het verschil der geleerden over den juisten dag, waarop de ziekte zich alhier zou hebben vertoond, kan het eenigzins moeijelijk geacht worden, dien dag stellig te bepalen. Wil men de zieke, door den Heer Medicinæ Doctor G. J.

MULDER op den 5en Julij waargenomen, en van welke door Z. E. Z. G. in het door hem en den Heer Medicinæ Doctor, D. F. VAN DER PANT, uitgegeven werk, de *Cholera in Rotterdam*, 3de stuk pag. 75, mededeeling gedaan wordt, tot dezelve gebragt hebben, dan zou zeker die dag als de eerste moeten worden aangenomen; doch de *Sub-Commissie* heeft destijds van dit ziektegeval geene kennis gedragen, gelijk zij ook van geene andere vernomen heeft, die tusschen den 5en en 14en Julij zouden hebben plaats gehad.

Dit is ons bekend, dat, na drie warme dagen, op welke de Thermometer tot 88°. Fahr. klom, op den 14en Julij, alhier op de Karnemelkshaven, Wijk P, No. 32, door den WelEd. Zeergeleerden Heer Med. Doctor H. VAN DEN BOSCH, een zieke is waargenomen, die de duidelijkste kenteekenen aangaf, aan den *Aziatischen Braakloop* eigen: van dien zieken heeft de *Sub-Commissie* het eerst kennis gedragen, en het is daarom, dat zij dezen als den eersten *Cholera*-zieke heeft moeten beschouwen en op hare registers aanteekenen. Zij moet het derhalve daarvoor houden, dat de 14en Julij de dag was, waarop de *Aziatische Braakloop* zich binnen deze Gemeente heeft geopenbaard, zonder dat zij daarom geacht kan worden, iets aan de waarde van vroegere observatien te willen ontnemen.

Daar zich bij dezen lijder den 15en reeds

vele teekenen openbaarden, die eenen gunstigen afloop der ziekte deden voorspellen, achtte de *Sub-Commissie* dit ééne geval niet voldoende, om door eene openlijke bekendmaking, de schrik en angst onder de goede Ingezetenen te verspreiden, en besloot zij eerst nog eenige dagen te laten verloopen en naauwkeurig toe te zien, alvorens tot dien maatregel en hetgeen aan denzelven verbonden was, overtegaan, zoodra zich de ziekte andermaal mogt voordoen. Den 17en Julij verspreidde zich het gerucht zeer spoedig, dat zekere HENDRIKA CHIO in de Raamstraat, Wijk F, No. 391, door den *Aziatischen Braakloop* was aangetast geworden, en zich onder de Geneeskundige behandeling bevond van den WelEd. Z. G. Heer Med. Doctor J. GYSBERTI HODENPYL. De *Sub-Commissie* heeft naar dit geval behoorlijk onderzoek gedaan, en nog dienzelfden dag eene schriftelijke verklaring van gemelden Geneesheer ontvangen, dat hij de ziekte niet voor den *Aziatischen-* maar voor eenen zeer hoogen graad van *Sporadischen Braakloop*, moest houden, met opgaaf van zijne gronden voor dit gevoelen. Zij aarzelde dan ook geenszins te berusten in een berigt, gegeven door een' *Practicus*, die de Geneeskunst gedurende meer dan dertig jaren in deze Stad had uitgeoefend. De zieke is den ochtend van den 18en Julij overleden. Op den 17en Julij had er nog een twijfelachtig geval plaats, in de Zandstraat, van hetwelk door den WelEd. Z.

Gel. Heer Med. Doctor W. H. DE VRIESE kennis is gegeven aan ons waardig medelid, den President der Plaatselijke Geneeskundige Commissie; ook die zieke is behoorlijk nagegaan en voor een gewone *Cholera*-lijder verklaard: hij herstelde spoedig. Op den 20en Julij werd EDUARD DE KONING, een Sjouwerman, oud 41 jaren, wonende in de Wildezeesteeg, H, 285, ziek, en vertoonde de meest onrustbarende teekenen, die geenen twijfel meer duldden aan het bestaan van den *Aziatischen Braakloop*, waarvan hij dan ook tegen den avond van dienzelfden dag het slagtoffer is geworden; terwijl de lijkopening, 24 uren na den dood, in tegenwoordigheid van de meeste Genees- en Heelkundigen, binnen deze Stad gevestigd, die allen daartoe waren uitgenoodigd, met zeer veel naauwkeurigheid verrigt door het Lid dezer *Sub-Commissie*, den WelEd. Heer A. NORTIER, genoegzaam bevestigde, dat ons medelid en Secretaris, die den zieken behandeld had, zich in zijn oordeel niet had bedrogen. De *Sub-Commissie* aarzelde dan nu ook niet langer om openlijk te verklaren, dat de *Aziatische Braakloop* zich binnen deze Stad geopenbaard had; zij gaf aan U Hoog Ed. Gestr., en aan de Achtbare Regering dezer Stad, berigt daarvan op den 21en Julij, en dadelijk daarop zijn ook de vooraf beraamde maatregelen in werking gebragt, welke hier boven breedvoerig zijn opgegeven, en waartoe wij de vrijheid nemen hier te verwijzen.

Het zal niet bevreemden, wanneer men ter dezer plaatse ziet aangeteekend, dat velen der Ingezetenen van deze Stad, in angstige bezorgdheid verkeerden, na dat het bekend was geworden, dat in de laatste dagen der maand Junij de ziekte zich in het naburige *Scheveningen* had geopenbaard, en de dagelijksche berigten van de verwoestingen, welke zij daar aanrigtte, aan die bezorgdheid nieuw voedsel gaven. Uit het geen dáár voorviel, meenden enkelen reeds met eenige zekerheid te kunnen bepalen, hoe vele duizenden zieken en dooden er hier zouden moeten vallen, wanneer de *Cholera* zich binnen deze Stad openbaarde. Eenige namen daarbij nog ligging, omvang, bevolking en levenswijze van vele Ingezetenen bij die berekening op, en vergrootten denkbeeldig het kwade dat te wachten stond.

De week tusschen 14 en 21 Julij en hetgeen in dezelve voorviel, waarvan het vergroot en vervalscht berigt spoedig door de geheele Stad verspreid was geworden, was niet geschikt om dien staat van spanning te matigen. De daarop volgende wettige aankondiging van het werkelijk bestaan der ziekte dreef den bijna algemeenen angst ten toppunt, en deze, gevoegd bij het dagelijks verergeren van den *Epidemischen* toestand der *Atmospheer*, en van de nadeelige medewerking van andere, minder gekende, invloeden, veroorzaakte dan ook, dat velen zich on-

gesteld gevoelden, en welligt de helft der Ingezetenen meerder of minder ziek kon genoemd worden; terwijl bij de geringste aandoening de meesten zich door de gevreesde ziekte reeds aangetast waanden.

De *Aziatische Braakloop* nam na den 20en Julij dagelijks meerderen voortgang. Wij telden op den 27en reeds honderd zieken op onze registers, en dit getal was op den 1en Augustus tot 359 geklommen. Geen gedeelte der Stad of derzelver buitenwijken was hierbij gespaard gebleven, dan alleen wijk V, hetwelk slechts uit 28 nommers bestaat, en het meest van de Stad is afgelegen: het is het zoogenaamde *Krooswijk*, alwaar de nieuwe Begraafplaats is aangelegd, op welke van den beginne aan, al de lijken van aan den *Aziatischen Braakloop* overledenen begraven zijn geworden; in al de overige vond men *Cholera*-zieken, van welke de meesten zeer spoedig overleden. Het was als of het rijk van verschrikking en dood zijnen zetel binnen deze Stad gevestigd had!

Zag men de ziekte, als het ware, met afgemeten tred, in dagelijksche opklimming toenemen, zoodat er op den 1en Augustus 70 lijders door dezelve getroffen werden, zij had ook op dien dag hare grootste hoogte bereikt. De volgende dagen tot den 25en Augustus, gaven, zonder aanmerkelijke verschil, de eene meerder de andere minder zieken aan; daarop nam het getal op

eens veel af, en bleef op eene bijna bepaalde hoogte tot den 17en September staan. Wij zouden ons nu welligt met het vooruitzigt op de spoedige geheele verdwijning der ziekte ontijdig verheugd hebben, indien niet de voorbeelden van andere plaatsen ons geleerd hadden, dat wij dien tragen, voortslependen, gang niet mogten vertrouwen. De uitkomst heeft ook geleerd, dat de ziekte met haar vertrek dien spoed niet maakt, waarmede hare aankomst plaats heeft; en dat zij vóór hare geheele verdwijning nu en dan zich verheft en op nieuw zorgen baart. Wij zagen dat op den 18en September en de volgende dagen, maar vooral den 29en en 30en dier maand, en in de eerste dagen van October, ook in December en Januarij 1833.

In de tweede helft van October nam de ziekte zigtbaar af, zoodat zelfs op vele dagen niemand getroffen werd, en deze vermindering was in de maand November nog veel duidelijker aangewezen.

Wij telden in het geheel 1392 zieken, hetgeen, gerekend op eene bevolking van nagenoeg 73,000 inwoners, (door het groot aantal zeevarenden, hier steeds aanwezig, nog hooger te stellen, indien men eene juiste verhouding moest aangeven) niet wel 2 per honderd bedraagt.

Wat de sterfte aangaat, waren wij niet onge-

lukkiger dan in andere steden, en zij gaat de gewone berekeningen niet te boven; bijna de helft der aangetasten sleepte de ziekte als hare slagtoffers ten grave. De laatste dagen der maand Julij waren hierbij de ergste.

De ziekte heeft zich alhier onder dezelfde verschijnselen voorgedaan, als zij van elders beschreven en afgebeeld is. — Zij was geheel eigenaardig, bij het einde niet minder doodelijk dan bij den aanvang der *Epidemie*. Wij houden het voor onnoodig verder iets daarover te zeggen; te meer ook, om dat eenige Geneeskundigen zich reeds met de beschrijving derzelve hebben bezig gehouden, en andere dit hebben voorgenomen.

Zoo verre onze kennis reikt, heeft er over de wijze van behandeling onder de Geneeskundigen bijna geen verschil bestaan. Die van Doctor Casper, Hoogleeraar te *Berlijn*, is beproefd geworden en van derzelver gelukkig gevolg veel opgegeven; de bij ons berustende stukken bewijzen dit niet. Een onzer Geneesheeren, die bij den aanvang der *Epidemie* dezen weg was ingeslagen, heeft denzelven spoedig verlaten, daar de uitkomsten niet aan zijne verwagting voldeden.

Wij hebben het niet ondienstig gerekend, bij dit Rapport te voegen een' dagelijkschen staat der

zieken en overledenen, welke over het bovenstaande het meeste licht zal verspreiden. Wij zijn door de welwillendheid van den Heer Officier van den Burgerlijken stand (wij betuigen Zijn Ed. Achtb. daarvoor hier openlijk onzen dank) in staat gesteld, bij de opgave der dooden de meeste naauwkeurigheid te hebben kunnen in acht nemen. (Tabel A.)

Eene andere Tabel zal de verhouding der ziekte naar de jaren en de geslachten doen kennen, en tevens doen zien hoeveel van elk derzelve overleden of hersteld zijn. (Tabel B.)

Wij hebben meerdere mannen ziek gehad dan vrouwen; de leeftijd van 30 tot 50 jaren leverde de meeste zieken op. Wij zullen de oorzaak daarvan met geene overal bekende redeneringen behoeven toetelichten. Het aanzienlijk getal zieke kinderen, beneden de 10 jaren, mag welligt worden toegeschreven aan het onmatig gebruik van raauwe vruchten, welke voor minder geld in grootere hoeveelheid te verkrijgen waren. Wij aarzelen ook niet die oorzaak bij den geringen man in aanmerking te nemen.

Aan den *Epidemisch Miasmatischen aard* der ziekte zal niemand met eenigen grond twijfelen, die haar begin en verspreiding binnen deze Stad heeft nagegaan. Reeds in de eerste dagen bespeurde men toch dezelve in bijna alle wijken der Stad, bij aan elkander geheel vreemde per-

sonen, in huizen en op schepen. Ter bevestiging daarvan hebben wij noodig geoordeeld, een' naauwkeurigen Staat te geven der eerste honderd *Cholera*-lijders; men vindt die op de Tabel C.

Aanmerkelijk is intusschen het verschil in de hoeveelheid van zieken, welke in de onderscheidene wijken der Stad zijn aangedaan geworden, vooral zijn de meer uiteen gebouwde buitenwijken gespaard geworden. Het bevestigde ons gevoelen, daarover vooraf gevormd en aan de Regering medegedeeld, toen wij meenden te moeten aandringen op de noodzakelijkheid van een tweede *Cholera*-ziekenhuis, in dat gedeelte der Stad, waar hetzelve het meeste nut zou kunnen stichten. Een oogopslag op de Tabel D zal voldoende zijn, om dit aan te wijzen.

Wij hebben gemeend dezelve zoodanig te moeten inrigten, als zij zich hier voordoet. De volgorde der op dezelve voorkomende nommers is de volgorde, waarop de bijzondere huizen zijn aangedaan geworden, gedurende den geheelen loop der ziekte. Met *eene compleete naamlijst der wijken en nommers der Stad Rotterdam* zal het zeer gemakkelijk zijn, ook de aangedane straten en stegen te onderkennen. Ter opheldering dezer Tabellen moeten wij hier nog bijvoegen, dat vele huizen, vooral in de aangedane wijken der binnen-stad, door onderscheidene gezinnen

bewoond worden, die, behalve die inwoning, met elkander niets gemeen hebben, en dat het teeken — huizen aanduidt, van welke het nommer niet is opgegeven; het teeken † de legplaats van schepen, op welke zich zieken bevonden hebben, die niet anders konden worden aangewezen. Van slechts enkele zieken vond men op de Tabellen ook geen wijkletter ingevuld, waardoor een gering verschil in de getalen van enkele dagen onstaan is.

De *Sub-Commissie* mag zich met regt beklagen, dat de aangiften door eenige Geneeskundigen niet naauwkeuriger gedaan zijn: te meer, daar de door haar uitgereikte gedrukte Tabellen daartoe zooveel gelegenheid gegeven had. Zonder hare pogingen om in dat gebrekkige te voorzien, zouden vele dier stukken tot niets hebben kunnen dienen. Dit verzuim, vooral om van den behoorlijken tijd van den afloop der ziekte bij de aangedane lijders kennis te geven, heeft haar onnoemelijke moeite gekost, welke zij zich gaarne heeft laten welgevallen, daar de groote werkzaamheden in dien tijd daarvoor tot verontschuldiging kunnen strekken.

Wij moeten het ook aan dezelfde reden toeschrijven, indien de Tabel E, welke het beroep der aangedane *Cholera*-lijders zal aanwijzen, niet zoo naauwkeurig mogt zijn, als zij anders zou hebben kunnen wezen.

Onze beide ziekenhuizen hebben veel nut gesticht. Drie honderd vier zieken zijn in dezelve opgenomen en verpleegd geworden; van welke 162 overleden en 142 hersteld zijn. De Tabel F geeft den staat van elk huis afzonderlijk aan. Eene voldoende rede van het verschil in de gunstige verhouding van het eene tot het andere zal, naar onze meening, daarin gevonden worden, dat het Ooster-Hospitaal alleen in werking was, in den beginne der *Epidemie*, toen de ziekte verre weg de meeste slagtoffers wegmaaide; terwijl het tweede eerst den 3en Augustus is geopend geworden. De wijze van behandeling was in beide dezelfde en is met denzelfden ijver en onafgebroken zorg waargenomen.

Ofschoon alles wat daartoe gevorderd kon worden aanwezig was, zijn in dezelve geene *Guiton-morveausche* of *Chloor*-berookingen gedaan. Daarentegen is op de grootste reinheid acht gegeven, en nu en dan de grond met azijn besprengd, waartoë men bij voorkeur gebruik heeft gemaakt van den kruiden-azijn, van welke de Heeren S. Eland en Comp. te *Koudekerk*, aan den Edel Achtb Heer Burgemeester eene goede hoeveelheid ten geschenke hebben gezonden, welke met dankbaarheid ontvangen is; alleen dan, wanneer een der zalen geene zieken bevatte, heeft men van dien tijd gebruik gemaakt, om dezelve op alle wijzen te zuiveren: dit had intusschen zeer zelden plaats.

Wat aangaat de openbare gestichten binnen deze Stad, van welke wij boven met een enkel woord melding hebben gemaakt, moeten wij hier nog het volgende mededeelen.

Het lokaal, dat vroeger bekend was onder den naam van *Tucht-* en *Werkhuis* of *Spinhuis*, is thans verdeeld in twee Gevangenissen: *Het provisioneele Huis van Correctie en het Huis van Arrest.* Het eerste bevatte, gedurende den tijd der heerschende ziekte, een maximum van 98 en een minimum van 80 gevangenen. Het tweede op den 18en Julij 19, en op den 30en November 17, gevangenen, gedurende welken tijd 190 personen waren ingekomen en 192 uitgegaan. In elke dezer afdeelingen had men slechts ééne zieke, beide bejaarde vrouwen, waarvan de eene, in Julij aangetast, herstelde; en de andere op den 12en Augustus ziek geworden en overleden is. De laatste was reeds den 20en Mei gearresteerd en op het *Huis van Arrest* ingebragt, waaruit zij op den 13en Junij werd overgeplaatst in het *provisioneele Huis van Correctie.* Geene andere gevangenen zijn door de ziekte aangedaan. In de schafting zijn geene veranderingen gemaakt; in de plaats van het koud water, hetwelk den gevangenen van 15 Maart tot den 15 November tot drank verstrekt, is warm water met melk gesteld, en door middel van eene filtreer-machine gezorgd, dat al het water, hetwelk voor drank

en tot bereiding der spijzen diende, gezuiverd was. De gevangenen zijn van flanellen gordels en wollen kousen of sokken voorzien; er is zorg gedragen, dat zij elken dag op de ruime binnenplaats de buitenlucht konden genieten; de lokalen zijn meermalen berookt geworden om de lucht te zuiveren. De toegang tot de gevangenen is niet geheel belet, maar zoo veel mogelijk verminderd. —

Het *Dolhuis* telde ruim tachtig inwoners, waarvan er in Julij 3 door de *Cholera* zijn aangetast en ook overleden. Zij waren van het mannelijk geslacht, een vrijwilliger voor de *Ommerschans* en twee krankzinnigen, die zich reeds geruimen tijd in het huis bevonden hadden. Op den 21en Augustus overleed aan de *Cholera* eene krankzinnige vrouw, en er werden in het vervolg nog twee vrouwen in eenen ligten graad door de ziekte aangedaan, welke herstelden. — De drie eerste zieken zijn op het daarvoor ingerigte lokaal behandeld, de drie laatste in hunne gewone vertrekken. De binnen-vader verklaart, dat noch hij, noch zijne kinderen of dienstboden, eenige ongesteldheid gehad hebben, ofschoon de zieken door henzelven zijn behandeld geworden. Men heeft in dat huis geene gekarnde melk, salade of vruchten, toegediend, gedurende het heerschen der ziekte.

In het *Stads Armenhuis* bevonden zich nagenoeg 600 personen: hiervan zijn er 14 door den *Aziatischen Braakloop* aangetast en 12 overleden. Men heeft in dat huis de in die maanden meer dagelijks gebruikt wordende graauwe en geele erwten, bruine boonen, erwten-soep, geheel weggelaten, en in derzelver plaats peen of andere gezonde groenten gesteld, ook wel rijst, en voor de gekarnde melk zoete gegeven. Ten einde de door de opgehoopte zamenwoning meer bedorven lucht te zuiveren, zijn in al de kamers des daags Chloorkalk — en in de slaapvertrekken des ochtends *Guiton-morveausche* berookingen gedaan, waarna de toegang aan de vrije lucht gegeven werd. De gealimenteerden zijn niet verhinderd geworden op de, anders gewone, uren uit te gaan.

Het *Gereformeerde Burger Weeshuis*, telde 52 jongens en 97 meisjes, te zamen 149: van dezen, noch van het aanzienlijk getal Suppoosten, is niet een door de heerschende ziekte aangetast. Negenentwintig jongens hebben zich onafgebroken bij hunne bazen op ambacht begeven, onaangezien of de ziekte in die huizen heerschte of niet. Geene der kinderen zijn verhinderd geworden op de bepaalde dagen uit te gaan, en hunne naastbestaanden en bekenden te bezoeken; alleen den kleinen kinderen heeft men gemeend dit te moeten beletten, om het schadelijk snoepen voor te komen.

Ten aanzien van den leefregel is in dat huis weinig verandering gemaakt; de gekarnde melk is bij het meer naderen der ziekte met sijroop gezoet, en gedurende het heerschen derzelve vervangen door zoete melk, gekookt met groote grutten, boekweiten-grutten of rijst; eenmaal per week is eene krachtige soep, van rundvleesch met rijst, peen enz. gekookt, buitengewoon opgedischt. Veertien kinderen zijn gedurende de maanden Augustus, September en October, opgenomen, die een of beide hunne ouders door de heerschende ziekte verloren hadden; deze waren allen met hunne zieke ouders in aanraking geweest en velen derzelve, na het overlijden, in dezelfde woningen verbleven, tot dat zij in het genoemde Weeshuis zijn opgenomen.

In het *R. C. Weeshuis van de Kerk in de Leeuwenstraat* werden 56 — in dat van de *Kerk aan den Steiger* 40 — in het *Weeshuis der Luthersche Gemeente* 25 kinderen opgevoed. In het laatste heeft men geene verandering gemaakt in de dagelijks aldaar toegediend wordende spijzen; doch in de twee eerste heeft men goed geoordeeld, de gekarnde melk terug te laten, geene erwten en boonen toe te dienen, doch in derzelver plaats peen en andere gezonde groenten te stellen, terwijl men éénmaal meerder in de week vleesch gaf en de erwten-soep door rijst-soep heeft doen vervangen. In het eerste dezer liefdadige ge-

stichten heeft men 13 — in het tweede 5 — en in het derde 2 kinderen opgenomen, die door de heerschende ziekte weezen geworden waren, en in dezelfde omstandigheden verkeerden, als die, waarvan wij boven gesproken hebben.

Den vrijen uit- en ingang is aan allen toegestaan, gelijk in gewone tijden gebruikelijk was. Van dit aanzienlijk getal kinderen, noch van de Suppoosten, tot die huizen behoorende, is niemand door de ziekte aangedaan geworden.

Ook het *Gereformeerd Ledemaathuis*, hetwelk steeds nagenoeg honderd personen bevat van beide sexe, is bevrijd gebleven; ofschoon men in hetzelve in niets van den gewonen regel is afgegaan, dan daarin alleen, dat men de gekarnde melk met sijroop gezoet heeft.

Nog bestaat er in deze Stad een huis, algemeen bekend onder den naam van *Bestedelings-huis:* hetzelve is niet ruim en zeer laag gelegen, en bevatte, gedurende het heerschen der ziekte, steeds tusschen de zestig en zeventig personen. Bij ons onderzoek is gebleken, dat men in dit huis geene voorbehoedmiddelen hoegenaamd genomen heeft, en in de gewone schafting geene verandering heeft gemaakt; slechts vier zieken, waarvan twee zijn overleden, heeft dit huis opgeleverd.

Bijzonder gelukkig mogten wij ons daarin rekenen, dat niet een der Geneesheeren, Heelmeesters, Apothekers en Vroedvrouwen, door de ziekte is aangetast geworden; ook niet een van die verdienstelijke jonge lieden, die ons met zoo veel bereidvaardigheid zijn te hulp gekomen en al hunnen tijd, bijna dag en nacht, in de ziekenhuizen hebben doorgebragt, de zieken-zelve hebben bijgestaan, en vele lijk-openingen verrigt, of bij dezelve zijn tegenwoordig geweest.

Geen der Geestelijken, die zoo ijverig en getrouw de zieken hunner Gemeenten bezocht hebben, is door dezelve aangedaan.

Van het aanzienlijk aantal zieken-oppassers, hetwelk wij boven hebben opgegeven, zijn slechts twee mannelijke aangetast, (een dezer was slechts drie dagen in een der ziekenhuizen werkzaam geweest, de tweede bijna zes weken;) zij zijn beide overleden. De overigen zijn bevrijd en voor hun werk geschikt gebleven. Wij nemen hier niet in aanmerking zoodanige ligte ongesteldheden, welke veelal uit indigestie ontstonden, en spoedig werden hersteld, zonder eenig teeken der heerschende ziekte te toonen; want het getal ongestelden van dien aard was nog zeer gering, en in elke andere betrekking, die deze soort van menschen in zulken voor hun ruimen geldelijken toestand mogt geplaatst hebben, zou men zeker geen minder getal ongestelden hebben

aangetroffen. Geen hunner heeft de ziekte in zijn huisgezin overgebragt, ook niet de twee opgenoemde zieken, die overleden zijn. Vooral verdient het hier opgemerkt te worden, dat de waschvrouwen, die onder het personeel der ziekenhuizen niet zijn medegerekend, en zich onafgebroken met de reiniging van alles wat tot dezelve behoorde, aan hare huizen hebben bezig gehouden, door de ziekte niet zijn aangedaan, noch iemand der haren, ofschoon haar het vuile goed zonder eenige voorafgegane zuivering is ter hand gesteld.

Het hoogste getal zieken in één huis was vijf, en dat slechts eenmaal. Eens hadden wij vier dooden in één huisgezin, en wel binnen den tijd van twee etmalen. Wij willen van dit bijzonder geval iets meer zeggen.

Jilles Boekhout, oud 41 Jaren, van een zeer sterk gestel en athletischen ligchaamsbouw, wonende achter het verbrande klooster, Wijk L, No. 492, en eene melknering doende, had reeds eenige dagen over ongesteldheid, en een bij hem geheel onbekend gevoel van zwakte, geklaagd, hetwelk hem zijnen dagelijkschen arbeid, die hem en zijne kinderen, van den zeer vroegen morgenstond tot den laten avond, op straat bezig hield, vooral bij het toen natte en gure weder, met moeite had doen verrigten. In den ochtend van den 13en October hervatte hij

denzelven ten vijf uren, doch moest dien reeds ten acht uren staken, daar hem eene aanhoudende neiging tot ontlasting noodzaakte naar huis te gaan. De teekenen der *Cholera Paralytica* ontwikkelden zich spoedig, en hij stierf nog denzelfden avond. Zijne Huisvrouw, HENDRIKA VAN VIERSEN, oud 47 jaren, eene ijverige doch minder sterke vrouw, werdt in den loop van dienzelfden dag door dezelfde ziekte-verschijnselen aangedaan, bijna gelijktijdig met hare zestien-jarige dochter; zij volgden den echtgenoot en vader weinige uren na elkander in het graf. De dochter MARIA, 18 jaren oud, mede sterk en wel ontwikkeld, had den 14en reeds meer dan gewone stoelontlastingen, welke zij verzweeg, en, die in den volgenden nacht vermeerderden; de verdere ziekteverschijnselen openbaarden zich in den ochtend van den 15en, en nog voor middernacht, was het getal lijken tot 4 geklommen. Een knaapje van 12 jaren alleen bleef van de ziekte bevrijd. De gehuwde kinderen, die buiten het huis woonden, en de zeer talrijke naastbestaanden, die alle hulp hadden bewezen, hebben geenen nadeeligen invloed daarvan ondervonden.

Dit ijzingwekkend tooneel, van hetwelk ons geen tweede bekend is, heeft nog dit opmerkenswaardigs, dat de vrouw, op den 25en Julij en volgende dagen, eenen zeer ernstigen aanval van *Cholera Erethica* had doorgestaan,

zonder dat te dier tijd een ander der huisgenooten, bestaande uit dezelfde bovengenoemde personen door de ziekte was aangedaan geworden. Wij vinden HENDRIKA VAN VIERSEN onder No. 42 op de lijst der eerste honderd *Cholera*-lijders aangeteekend.

Van herhaalden aanval van ware *Cholera Aziatica*, en bij dien tweeden aanval doodelijk, geven ons nog één voorbeeld de door den WelEd. Zeer Gel. Heer Med. Doctor A. M. LEDEBOER, zeer naauwkeurig ingevulde Tabellen.

Weêrs-gesteldheid schijnt op de ziekte weinig invloed gehad te hebben; zoo wij daarvan iets mogten zeggen zou het dit zijn: dat alleen *vochtige koude* nadeelig scheen te werken.

Bij deze opgaven zijn wij met de meeste onpartijdigheid en trouw te werk gegaan, en met die naauwkeurigheid, waartoe de ingezondene stukken en eigen onderzoek ons hebben in staat gesteld. Wij hebben ons onthouden van eenige aanmerking, welke den schijn zou kunnen geven, als of wij ter verdediging waren opgetreden van eenig stelsel, of hadden willen bewijzen dat de *Aziatische Braakloop al* of *niet* besmettelijk zou zijn. Wij rekenden ons daartoe niet geroepen, en den aard van dit stuk voor zulk een onderwerp geheel ongeschikt. Welligt hebben wij beide partijen nieuwe wapenen in de hand gegeven, en

der wetenschap alzoo weinig voordeel aangebragt. Hetzelfde beginsel dringt ons intusschen aante-merken, dat de ziekte alhier niet door andere zieken is aangebragt, daar het stellig gebleken is, dat noch JACOBUS VAN DAS, noch EDUARD DE KONING, noch ADRIANA VELTHUIZEN, noch DIRK OTTEN, noch iemand der eerste zieken, met eenige vreemdelingen of met den anderen in betrekking hebben gestaan, en in afzonderlijke wijken der Stad geheel van elkander verwijderd woonden; ook is de *Varkensteeg*, in welke zich vele Slijterijen bevinden, welke door de Sche-veningers, gedurende hun verblijf binnen deze Stad, zeer druk bezocht worden, niet alleen bij den aanvang der ziekte bevrijd gebleven, maar ook verder, toen in dezelve het ééne ziekenhuis in werking was: want de eenige in die steeg, op den 30en Julij aangegeven, en in het Hospitaal gebragt, was een matroos, die in dat huis niet behoorde, en ziek in hetzelve geko-men was.

Van de honderd eerste zieken staan alleen in betrekking tot elkander No. 5 en No. 56, zijnde vader en dochter, de eerste den 22en en de an-dere den 26en aangetast; - en de drie Mariniers, onder No. 9, 26 en 63 aangegeven; van deze zijn No. 9 en 63, op schildwacht staande ziek geworden, en dadelijk naar de Infirmerie over-gebragt, gelijk ook No. 26, die des nachts, in

de Kazerne door de ziekte overvallen was, terstond derwaarts vervoerd is geworden.

In onze *Cholera*-ziekenhuizen zijn nu en dan ook personen gebragt en behandeld, die aan andere ziekten leden; van deze is niet een door den *Aziatischen Braakloop* aangetast geworden, ofschoon zij weken lang aldaar vertoefd hebben.

Gedurende het heerschen der *Cholera Aziatica* binnen deze Stad, zag men minder intermitterende koortsen, die bij het afnemen der ziekte zich allengs meer vertoonden.

Cholerœ Ordinariœ en *Diarrheœ Biliosœ* in groot aantal, met Colijk-pijnen en soms hevige krampen verzeld, in den eersten aanval, met den *Aziatischen Braakloop* te verwisselen, doch niettemin door den bekwamen Arts zeer duidelijk van denzelven te onderscheiden, nam men, gedurende de heerschende ziekte, en ook nog na dezelve waar, met vele kramp-aandoeningen van verschillenden aard.

In de eerste helft van Augustus vertoonde zich nog een enkele lijder aan *Roodvonk* en *Mazelen*, doch alleen in de buitenwijken, die het minst of nog in het geheel niet door de heerschende ziekte waren aangedaan; later hebben deze geheel nagelaten, om zich in November op nieuw, vooral wat de *Mazelen* aangaat, met meerder

hevigheid te vertoonen. *Pokken*, hebben ongehinderd hunnen loop voortgezet. In Februarij 1831 waren van dezelve de eerste sporen ontdekt, in Maart, April en Mei, van het jaar 1832, heerschten zij het hevigste, en namen van dien tijd langzaam af, gelijk men zien zal uit Tabel G, welke gevormd is naar de naauwkeurige aanteekeningen, bij de Plaatselijke Geneeskundige Commissie daarvan gehouden.

Na het ophouden van den *Azitiatischen Braakloop*, heeft het ziekte-karakter over het algemeen weinig verandering ondergaan; het blijft steeds van eenen *adynamischen* aard. De meeste voorkomende ziekten zijn aan den tijd van het jaar eigen, doch ook hier en daar ontmoet men nog zeer ernstige aandoeningen der buiks-ingewanden, die veel zorg vereischen, en aan de geheerscht hebbende ziekte herinneren. Vele bejaarde lieden, en zij, die aan *Cronische*-ziekten lijden, nemen boven alle berekening spoedig in krachten af, en sterven eerder dan men verwacht had.

Zoo onze Stad meer dan andere Steden in ons Vaderland door de ziekte is aangedaan geworden, moeten wij dit aan hare ligging, den grond waarop zij gebouwd is en de buitengewone zamenwoning van vele menschen binnen eene eng bepaalde ruimte toeschrijven.

Zij heeft geenen rang of stand gespaard, doch

voornamelijk de schamele gemeente aangetast, in het lagere gedeelte der Stad wonende. Armoede, in den waren zin des woords, wordt hier schaars gevonden; waar zij bestond vestigde zich de ziekte bij voorkeur. De weldadigheid der meer gegoede ingezetenen heeft buiten de algemeene en bijzondere verzameling der liefdegiften, zeer veel toegebragt, om dezelve zoo veel mogelijk te lenigen. Elk Genees- en Heelmeester zal daarvan, zoo wij vertrouwen, de getuigenis willen afleggen.

Tabel A.

DAGELIJKSCHE STAAT DER ZIEKEN EN OVERLEDENEN AAN DEN *AZIATISCHEN BRAAKLOOP.*

In JULIJ.			*In AUGUSTUS.*		
Dagen.	Zieken.	Overleden.	Dagen.	Zieken.	Overleden.
14	1	0	1	70	7
20	1	1	2	16	13
21	1	0	3	28	12
22	3	2	4	34	15
23	6	2	5	20	14
24	8	11	6	13	10
25	16	17	7	24	9
26	26	7	8	25	10
27	38	13	9	22	12
28	27	23	10	16	7
29	52	17	11	21	11
30	48	20	12	22	13
31	62	18	13	29	11
	289	131	14	25	13
			15	29	10
			16	28	8
			17	36	16
			18	23	13
			19	25	15
			20	28	13
			21	18	14
			22	13	4
			23	15	7
			24	19	7
			25	18	14
			26	13	7
			27	13	12
			28	10	8
			29	7	4
			30	12	7
			31	7	5
				679	321

Vervolg van Tabel A.

In SEPTEMBER.			In OCTOBER.		
Dagen.	Zieken.	Overleden.	Dagen.	Zieken.	Overleden.
1	5	3	1	14	10
2	5	2	2	17	5
3	10	2	3	11	7
4	3	3	4	14	10
5	5	6	5	7	4
6	8	5	6	6	4
7	6	1	7	12	3
8	3	2	8	8	4
9	5	4	9	15	7
10	7	4	10	7	3
11	4	1	11	6	3
12	5	2	12	5	3
13	3	1	13	14	5
14	8	1	14	6	8
15	10	4	15	3	2
16	5	3	16	6	4
17	2	4	17	8	5
18	10	6	18	2	2
19	10	2	19	1	1
20	4	1	20	2	1
21	3	8	22	0	2
22	5	1	23	0	1
23	3	3	24	1	0
24	6	3	25	1	0
25	5	7	27	0	1
26	9	5	28	0	1
27	7	1	29	1	0
28	8	4	30	2	2
29	15	7		169	98
30	16	6			
	195	102			

Vervolg van Tabel A.

In NOVEMBER.

Dagen.	Zieken.	Overleden.
2	2	1
3	2	1
4	2	0
5	3	3
6	0	1
7	2	2
8	1	1
9	1	1
10	1	0
11	1	1
12	1	0
17	1	0
18	1	1
19	1	0
21	0	1
22	2	0
23	0	2
24	1	1
30	1	0
	23	16

In DECEMBER.

Dagen.	Zieken.	Overleden.
16	1	0
19	2	1
22	1	2
23	1	0
25	1	0
28	5	0
29	0	3
30	1	0
31	7	1
	I9	7

In JANUARIJ 1833.

Dagen.	Zieken.	Overleden
1	0	1
2	0	4
3	3	0
4	3	2
7	3	1
8	1	1
9	0	1
10	2	2
11	0	2
13	1	0
14	1	0
15	1	3
16	1	0
18	1	0
23	0	1
30	1	1
	18	19

Totaal	Overleden	694
»	Hersteld..	698
»	Zieken. . .	1392

Tabel B.

STAAT DER *CHOLERA*-ZIEKEN; OVERLEDENEN EN HERSTELDEN, GERANGSCHIKT NAAR DEN OUDERDOM.

Ouderdom.	*Geslacht.*		*Overle-den.*		*Hersteld.*		*Totaal.*
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	
van 0 tot 10 Jaren	73	75	38	36	35	39	148
van 10 tot 20 Jaren	53	53	19	21	34	32	106
van 20 tot 30 Jaren	97	86	29	22	68	64	183
van 30 tot 40 Jaren	154	116	67	38	87	78	270
van 40 tot 50 Jaren	164	129	95	68	69	61	293
van 50 tot 60 Jaren	93	82	54	56	39	26	175
van 60 tot 70 Jaren	73	60	52	40	21	20	133
van 70 tot 80 Jaren	33	27	25	20	8	7	60
van 80 tot 90 Jaren	6	10	3	9	3	1	16
Onbekend.....	8	0	2	0	6	0	8
Totaal.....	754	638	384	310	370	328	
Geheel Totaal...	1392		694		698		1392

STAAT DER EERSTE

No.	Dag.	Naam en Voornaam.	Woonplaats.
1	Julij 14	Jacobus van Das.	*Karnemelkshaven.*
2	» 20	Eduard de Koning.	*Wilde Zeesteeg.*
3	» 21	Adriana Velthuizen, Huisvrouw van Cornelis Been.	*Stinksloot.*
4	» 22	Dirk Otten.	*op een schip liggende in de Wijnhaven.*
5	» 22	Arie Jaques.	*Oppert.*
6	» 22	Pieter Ackersdijk.	*Kalverstraat.*
7	» 23	Simon de Prie.	*achter Klooster.*
8	» 23	Andries Raatsen.	*idem.*
9	» 23	Joseph Anton Hebbeling.	*Nieuwe haven.*
10	» 23	Barend Alers.	*Slijkvaart.*
11	» 23	Johanna Storm, wed. M. Metzelaar.	*Haagscheveer.*
12	» 23	Elizabeth Josina Christina Nun.	*Hoogstraat.*
13	» 24	Frederik Christoffel Coenraad.	*Lommertstraat.*
14	» 24	Helena Maria Breukel.	*Delftschevaart.*
15	» 24	Jacobus Bax.	*Weste Wagenstraat.*
16	» 24	Maria Elizabeth van Gerven.	*Kikkersteeg.*
17	» 24	Johannes Josephus de Grijze.	*Krattesteeg.*
18	» 24	Hendrik Jacobus Hagen.	*Hoogstraat.*
19	» 24	Willem van Herpen.	*Leeuwenstraat.*
20	» 24	Magdalena van Kruchten.	*Armhuis Schied. dijk.*
21	» 25	Johannes Kruit.	*Paddesteeg.*
22	» 25	Johannes Oudheusden.	*Boompjes.*
23	» 25	Pieter van Vollenhoven.	*Hoedemakersgang.*
24	» 25	Anna van der Velden.	*Kikkersteeg.*
25	» 25	Cornelis Weijntjes.	*lange Pannekoekstraat.*
26	» 25	Eppe Wolf.	*Gelderschekade.*
27	» 25	Dirkje Maria van Doodewaart, huisvr. van A. van Vreeswijk.	*Delftschevaart.*
28	» 25	Pierre Douhet.	*Nieuwehavensteeg.*
29	» 25	Dirkje Driessen, huisvrouw van W. Fabvier.	*Speksteeg.*
30	» 25	Jan Tijgelaar.	*Boogaardstraat.*
31	» 25	Johanna Fredriks.	*Raamstraat.*
32	» 25	Johannes de Groot.	*Verlorenzoonsteeg.*
33	» 25	Elizabeth Hardes.	*Delftschevaart.*
34	» 25	Johanna Kreijns.	*Hang.*
35	» 25	Samuel Miller.	*Schip* Lady Ann *liggende achter het Witte Hart.*
36	» 25	Bernardus Wilhelmus Morrien.	*Leuvehaven.*
37	» 26	Theodorus Oostrum.	*Nieuwehaven.*
38	» 26	Johanna Pieters, huisvrouw van Reindert de Graaf.	*Prinsestraat.*
39	» 26	Maria Geertrui Resch.	*Banketstraat.*
40	» 26	Huibert Schippers.	*Dolhuis Hoogstraat.*
41	» 26	Pieternella Speelman, huisvrouw van Stephen Manté.	*Kalverstraat.*

HONDERD *CHOLERA*-ZIEKEN.

Wijk en Nommer.	*Ouderdom.*	*Geslacht.*	*Beroep.*	*Afloop der ziekte.*
P. 32.	48 Jaren.	Mannelijk.	*Sjouwer.*	Hersteld.
H. 285.	41 »	idem.	*idem.*	Overleden.
I. 221.	32 »	Vrouwelijk.	*geen.*	Hersteld
B. —	60 »	Mannelijk.	*Schipper.*	Overleden.
F. 98.	42 »	idem.	*Comm. bij de Sted. Bel.*	idem.
H. 311.	32 »	idem.	*Verwersknecht.*	idem.
L. 480.	31 »	idem.	*Schoenmaker.*	idem.
L. 670.	13 »	idem.	*geen.*	Hersteld.
M. —	30 »	idem.	*Marinier.*	Overleden.
G. 158.	44 »	idem.	*Sjouwer.*	idem.
F. 307.	33 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
E. 358.	48 »	idem.	*Schoolhouderes.*	Hersteld.
H. 82.	28 »	Mannelijk.	*Slagter.*	Overleden
G. 311.	13 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
E. 541	61 »	Mannelijk.	*Metzelaar.*	idem.
F. 328.	45 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
E. 679.	43 »	Mannelijk.	*Uitdrager.*	idem
L. 246.	65 »	idem.	*Sjouwer.*	idem.
E. 694.	29 »	idem.	*Timmerman.*	idem.
C. 563.	62 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
E. 359.	44 »	Mannelijk.	*Sjouwer.*	idem.
A. 130.	22 »	idem.	*Kruijer.*	idem.
F. 146.	47 »	idem.	*Knecht van het kant: van*	idem.
F. 324.	35 »	Vrouwelijk.	*geen. (publ. verkooping.*	idem.
I. 331.	46 »	Mannelijk.	*Sjouwer.*	idem.
M. 231.	30 »	idem.	*Marinier.*	idem.
G. 283.	41 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
L. 112.	32 »	Mannelijk.	*Parapluimaker.*	Hersteld.
I. 334.	52 »	Vrouwelijk.	*Water- en Vuur-nering.*	Overleden.
M. 174.	56 »	Mannelijk.	*Commies.*	Hersteld
F. 418.	26 »	Vrouwelijk.	*Naaister.*	Overleden.
H. 235.	58 »	Mannelijk.	*Timmermansknecht.*	Hersteld.
F. 311.	30 »	Vrouwelijk.	*Werkster.*	Overleden
C. 214.	55 »	idem.	*idem.*	idem.
A. —	33 »	Mannelijk.	*Kapitein.*	idem.
C. 10.	51 »	idem.	*Loodgieter.*	idem.
M. 129.	31 »	idem.	*Logementhouder.*	idem.
I. 354.	43 »	Vrouwelijk.	*geen.*	Hersteld.
I. 109.	35 »	idem.	*Turftonster.*	idem.
L. 330.	40 »	Mannelijk.	*geen, voorheen Schoolm.*	Overleden.
H. 302.	35 »	Vrouwelijk.	*Water- en Vuur-nering.*	Hersteld.

Vervolg va

No.	Dag.	Naam en Voornaam.	Woonplaats.
42	Julij 26	Hendrika van Viersen, huisvrouw van Jillis Boekhout.	*achter Klooster.*
43	» 26	Joseph Johannes Zweepe.	*Peperstraat.*
44	» 26	Wouter, kind van Corn. Hakkenberg.	*Naauwe Kerkstraat.*
45	» 26	Jacobus Leonard Aengenent.	*Stuivertjeslaan.*
46	» 26	Ingetje Bos.	*Lange Baanstraat.*
47	» 26	Petronella Dijk.	*achter Klooster.*
48	» 26	Jean Bernard Du Geux.	*Spaandersteeg.*
49	» 26	Dirk van Deventer.	*Wijde Kerkstraat.*
50	» 26	Hendrik van Ewijck.	*Lange Baanstraat.*
51	» 26	Eliza Fontein.	*Steiger.*
52	» 26	Johannes Philippus Fein.	*Kleine Kipstraat.*
53	» 26	Klaas Goedkoop.	*Nieuwstraat.*
54	» 26	Johannes Gödde.	*Jodelaan.*
55	» 26	Jenneke Jansen.	*Botersloot.*
56	» 26	Maria Jaques.	*Oppert.*
57	» 26	Jan de Jager.	*Paddesteeg.*
58	» 26	Petronella de Jongh.	*Bagijnehof.*
59	» 26	Jan Kok.	*Slijkvaart.*
60	» 26	Frederik van Lotteringen.	*Steiger.*
61	» 26	Simon Levisthon.	*Schip* Diana, *Leuveh.*
62	» 27	Johanna Christina Lobestein.	*Maaslaan.*
63	» 27	Cornelis Meuselaar.	*Gelderschekade.*
64	» 27	Elizabeth Johanna Maatje.	*Pompenburg.*
65	» 27	Johannes Oudheuzen.	*Raamstraat.*
66	» 27	Pietertje Post, huisvrouw van G. Voorrips.	*Zandstraat.*
67	» 27	Hermanus Rijs.	*Leeuwelaan.*
68	» 27	Jaantje Roos.	*Bagijnestraat.*
69	» 27	Willem Takkenberg.	*Bagijnehof.*
70	» 27	Janus Blankvliet.	*Karnemelkshaven.*
71	» 27	Jan Biemer.	*Raamstraat.*
72	» 27	Jannetje van den Ende, huisvrouw van J. Beerewoud.	*Rotte.*
73	» 27	Karel Barteld Vlielander.	*Steiger.*
74	» 27	Barend Tas.	*Vijversteeg.*
75	» 27	Jacobus van Oosten.	*Breedstraat.*
76	» 27	Geertruida van Pek.	*Roodezand.*
77	» 27	Louisa Palm.	*Kikkersteeg.*
78	» 27	Alida Cornelia Breukel, huisvr. van L. Polie.	*Wijnstraat.*
79	» 27	Simon van de Raa.	*Botersloot.*
80	» 27	Lieven Dekhuizen.	*Hoogstraat.*
81	» 27	Hendrik van der Schalk.	*Delftschevaart.*
82	» 27	Petronella Kording.	*Pottebakkerst.* **Hoogstr.**
83	» 27	Naatje Klok.	*Zwanesteeg.*
84	» 27	Dirk Kop.	*Raamstraat.*
85	» 27	Jan van Lindt.	*Rijstuin.*

Tabel C.

Wijk en. Nommer	Ouderdom.	Geslacht.	Beroep.	Afloop der ziekte.
L. 492.	47 Jaren.	Vrouwelijk.	*Melkvrouw.*	Hersteld.
E. 60.	33 »	Mannelijk.	*Zakkendrager.*	Overleden.
G. 70.	3 »	idem.	*geen.*	idem.
F. 59.	25 »	idem.	*Koopman.*	Hersteld.
K. 238.	32 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
L. 568.	50 »	idem.	*idem.*	Overleden.
K. 19.	17 »	Mannelijk.	*Wagenmaker.*	Hersteld.
G. 76.	11 »	idem.	*geen.*	Overleden.
K. 271.	34 »	idem.	*Schipper.*	idem.
G. 162.	20 »	idem.	*Winkelier.*	Hersteld.
K. 90.	47 »	idem.	*Smid.*	Overleden.
D. 162.	41 »	idem.	*Scheeptimmerman.*	idem.
O. 42.	42 »	idem.	*Kleermaker.*	idem.
H. 326.	90 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
F. 98.	10 »	idem.	*geen.*	idem.
E. 352.	21 »	Mannelijk.	*Sleper.*	Hersteld.
G. 227.	6 »	Vrouwelijk.	*geen.*	Overleden.
G. 336.	7 »	Mannelijk.	*geen.*	idem.
K. 5.	52 »	idem.	*Logementhouder.*	idem.
C. —	30 »	idem.	*Matroos.*	Hersteld.
U. 48.	12 »	Vrouwelijk.	*geen.*	Overleden.
A. —	38 »	Mannelijk.	*Marinier.*	idem.
H. 354.	46 »	Vrouwelijk.	*geen.*	Hersteld.
F. 376.	59 »	Mannelijk.	*Scheeptimmerman.*	Overleden.
E. 176.	33 »	Vrouwelijk.	*geen.*	Hersteld.
E. 193.	58 »	Mannelijk.	*Sjouwer.*	Overleden.
G. 216.	13 »	Vrouwelijk.	*geen.*	Hersteld.
G. 314.	32 »	Mannelijk.	*Schrijnwerker.*	Overleden.
P. 33.	55 »	idem.	*Scheeptimmerman.*	idem.
F. 373.	25 »	idem.	*Bode.*	idem.
Q. 162.	33 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
G. 168.	46 »	Mannelijk.	*Makelaar.*	idem.
L. 625.	27 »	idem.	*Sjouwer.*	Hersteld.
K. 276.	59 »	idem.	*Scheeptimmerman.*	Overleden.
E. 401.	43 »	Vrouwelijk.	*geen.*	Hersteld.
F. 332.	38 »	idem.	*idem.*	Overleden.
B. 190.	36 »	idem.	*idem.*	Hersteld.
H. 297.	60 »	Mannelijk.	*onbekend.*	Overleden.
L. 226.	35 »	idem.	*Schrijver.*	Hersteld.
F. 138.	22 »	idem.	*Rijkswaker.*	idem.
L. 247.	9 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
L. 387.	48 »	idem.	*idem.*	Overleden.
F. 336.	70 »	Mannelijk.	*Sjouwer.*	idem.
L. 71.	31 »	idem.	*idem.*	Hersteld.

Vervolg van

No.	Dag.	Naam en Voornaam.	Woonplaats.
86	Julij 27	A. Louwrens.	*Schiedamschen dijk.*
87	» 27	. . . Lesland.	*Schip* Abel Tasman, *Scheepmakershaven.*
88	» 27	. . . Luntron.	*Schip* Sterling *Boompjes.*
89	» 27	Gijsberta Mark.	*Delfschevaart.*
90	» 27	Aagje van Eijs.	*Boompjes.*
91	» 27	Hendrik Gevelhart.	*Binnenweg.*
92	» 27	Jan Geerts.	*Delftschevaart.*
93	» 27	Andries Hakman.	*Frankestraat.*
94	» 27	Cornelis Huisman.	*Schotschesteeg.*
95	» 27	Hendrik Ariens.	*Baan.*
96	» 27	Cornelia Blom.	*Gieterssteeg.*
97	» 27	Evert Cremer.	*Oostsingel.*
98	» 27	Helena van Dieten.	*Slakade.*
99	» 27	Martinus van den Doorn.	*Joodelaan.*
100	» 27	Pieter van Duijl.	*Nieuwsteeg.*

STAAT DER EERSTE HONDERD *CHOLER.*

van 1 - 10 Jaren.		10 - 20 Jaren.		20 - 30 Jaren.		30 - 40 Jaren.		40 - 50 Jaren.		50 - 60 Jaren.	
M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.
4	5	5	5	9	1	17	11	17	7	8	4

OPGAVE VAN HET GETA

A.	B.	C.	D.	E.	F.	G	H.	I.	K.	L.	M.
6	2	6	1	11	4	13	8	5	7	14	4

Tabel C.

Wijk en Nommer.	Ouderdom	Geslacht.	Beroep.	Afloop der ziekte.
C. 479.	49 Jaren.	Mannelijk.	*Smidsknecht.*	Hersteld.
—	30 »	idem.	*Matroos.*	idem.
—	33 »	idem.	*idem.*	idem.
G. 238.	19 »	Vrouwelijk.	*geen.*	idem.
A. 152.	18 »	idem.	*idem.*	idem.
T. 140.	36 »	Mannelijk.	*Opperman.*	idem.
G. 284.	41 »	idem.	*Kleermaker.*	idem.
K. 395.	40 »	idem.	*Sjouwer.*	Overleden.
L. 344.	40 »	idem.	*idem.*	idem.
C. 581.	5 »	idem.	*geen.*	idem.
L. 656.	3 »	Vrouwelijk.	*idem.*	Hersteld.
N. 59.	11 »	Mannelijk.	*idem.*	idem.
11. o. kr.	5 »	Vrouwelijk.	*idem.*	Overleden.
O. 49.	8 »	Mannelijk.	*idem.*	idem.
E. 233.	19 »	idem.	*onbekend.*	idem.

IEKEN NAAR DEN OUDERDOM.

60 - 70 Jaren.		70 - 80 Jaren.		80 - 90 Jaren.		Mannelijk	Vrouwel.	Totaal.
M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.			
4	1	1	--	--	1	65	35	100
	van deze zijn overleden					45	20	65

van deze zijn ziek geworden tot den 21 Julij	3
op den 22 »	3
» » 23 »	6
» » 24 »	8
» » 25 »	16
» » 26 »	26
» » 27 »	38
Totaal	100

N IEDERE WIJK DER STAD.

N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	Oud-Kral.
1	2	2	1	–	–	1	1	–	–	1

Tabel[illegible]

VOLGORDE DER WONINGEN, WAARIN DE *CHOLERA*[illegible]
GEDURENDE DE[illegible]

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.[illegible]
14											
20								285			
21									221		
22		†				98		311			
23					358	307	158				48[illegible]
											67[illegible]
24			563*		541	328	311	82			24[illegible]
					679						
					694						
25	130		214		359	146	283	235	331		11[illegible]
	†		10			324			334		
						418					
						311					
26			†	162	60	98	70	302	354	238	33[illegible]
					352		76	326	109	19	49[illegible]
							162			271	56[illegible]
							227			90	
							336			5	
27	---	190	479		176	376	216	354		276	62[illegible]
	†		581		193	373	314	297		395	22[illegible]
	†				401	332	168				24[illegible]
	152				233	138	238				38[illegible]
						366	284				71[illegible]
						140					34[illegible]
											65[illegible]
28	†	†	61	167	671	336	---	222	155	---	
		334	552	98	---	98	90		395		
		233		---	243						
				339							
29	153	†	536	†	706	289	144	248	---	---	65[illegible]
			576	350	264	297	129	456	130	318	33[illegible]
			562	---	---	101	129	57		111	39[illegible]
			2	73	326	212					28[illegible]
					96	408					33[illegible]
					250	352					50[illegible]
											41[illegible]

* No. van het Stads-Armhuis.

D.

ZICH OPENBAARDE, IN DE BIJZONDERE WIJKEN
MAAND *JULIJ* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O.Kra-lingen.
			32								

231											
174											
129		42					59	48			
	59	49	33	162							411
231				47		135	140				
220						116					
440		12	21	162		48					
269		32	21	---							
373				41							

Vervolg va

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
30	†	†	---	65	82			200	---	353	---
	†	---	480		329				330	243	40[illegible]
		209	337		6					---	36[illegible]
			316		669					---	43[illegible]
			7		204						24[illegible]
			552		485						53[illegible]
					415						---
					415						†
31	†	345	309	---	75	427	319	262	478	111	14[illegible]
			394	†	75	411	231	---	455	354	65[illegible]
			121	178	631	---	46		463		
			339	225	654	316	217				
			138		164	261	97				
			138		160	403	70				
			121		96	324	77				
			475		---	411					
					557						
					262						
					709						

Tabel D.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O.Kralingen.
435		89	49	---	31	16	---				
129				136		118					
403				134							

253		33	32	115		46	75	---		3	499
		39					---				
		221									
		221									

Vervolg va[illegible]

GEDURENDE D[illegible]

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L[illegible]
1	†		---	345	---	323	129	362	131	289	—
			---	---	292	196	291		202		—
			121		531	383	298		129		39[illegible]
			534		458	102	——		189		14[illegible]
			563		---	100	249		476		27[illegible]
			475		404	412	95		122		21[illegible]
			132		365	412	95				7[illegible]
			119			407					67[illegible]
			528			268					64[illegible]
			289			330					
			---			116					
			72			124					
						292					
2	†	†			384	212	210	313			63[illegible]
	†	21			258	170					
					106						
					410						
3	---		574	---	714	344	80	181		418	6[illegible]
				177	328	212				311	34[illegible]
					203	170					63[illegible]
						212					
4	†	†		279	259	——	†	143	189	170	4[illegible]
	261	212			277	31		236	69	89	2[illegible]
		222			130	323		323	19		48[illegible]
						116			231		60[illegible]
						375					26[illegible]
											57[illegible]
											26[illegible]
											24[illegible]
											40[illegible]
5			563		450	158		180	189	126	
			563		248	159		361	60	228	
					414	148		28	302		
					293	76			414		
					422						
6		---			---		241	350		420	44[illegible]
					---						31[illegible]
											41[illegible]

Tabel D.

MAAND *AUGUSTUS* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O.Kralingen.
367	205	73		11	108		—	39			409
440		145			102						
				167		88					558
314	99	47	32	266		89	4				
	17			24							
				120							
364				121							
	87	83				35					

Vervolg va

GEDURENDE D

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
6											365
7	204		528	†	224	194		183	---		440
	430		466	33	609			289	163		432
			563		609				192		
					625						
					243						
8		†	528	—	182	113			---	167	440
			357	—	528					---	249
			486		360					235	
					624						
					40						
					450						
9	57	301	491	294	720	40		90		496	395
	46		543		77			137		---	416
											413
											416
10	†	†	563			103			---	309	658
		60								305	420
		230									405
11	114		395	324	197	106	203	235	301		---
	—		563		423						
	239		263								
			—								
12				294	262	377	186			309	393
					199					308	433
										167	97
										411	245
											399
											441
											480
13			71		52		314	313	79	60	79
			—				207	315	301	341	443
								205	---	---	626
								—			680
											628
											560
											524
											558

[cut off]abel D.

[cut off]AAND *AUGUSTUS* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O. Kralingen.
				---	80	17					
				63							
	205		79	---							
				24							
222	115										439

				157		35					
				46							
				57							
367	71		76								
102											
306					---	79		46			
256											
386											
367		32									
386		53									

Vervolg va

GEDURENDE DE

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
14		318	--- 251	328 --- 231	--- ---		343 —	347 203 297	11 324	255 380 255 252	341 409
15		88	174 --- --- --- 32 32	113	629 ---		300 334 247	349 183	9 303 221	406 167	624 647 660
16	---		124 364 521		175 198 ---	402	251 207 62 309	396	336 19 162	60 --- 386	362 611 399 — 536
17		334	--- 573 --- 563	142 248 313	517 439 260 646	415	195 —	214	27 --- 189 131 224 125	108 176	669 139 626 263 386
18			270	192	201	304 116 251		325 297 --- 299 297		443	621 619 645 216 478 442
19			--- 563	81	59 462 99	116	162 162 309	18 106	54 47 224 162		288 495 587
20			563 † 582	167	401 59 581 389 260	387	246		311 131 193 125 122	502 386	— 260 646

Tabel D.

IAAND *AUGUSTUS* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O. Kralingen.
223		49		161		54					
404						---					467
386						36					
		60			63						
		42									
409				163	143						
	69						162				
203		70		69		157					441
324		50									
269											
386											

Vervolg van

GEDURENDE DE

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
21	285	307	——		616	---		341	110		330
			528		254	56					
					——	347					
					198						
22			563			378		214		150	261
						137		269		322	

23	175		582		503			213		191	540
					418			182		193	211
										404	
24		203			463		249	281		502	664
					——			221			620
								221			203
								297			544
											503
25	175		494		41	378		184	433	292	630
								328		360	541
								---			619
								297			261
											231
26			265					221	324		617
			398					221	---		414
			398								641
											247
27	166	——			671	97			155		260
					——						260
					503						283
28			232	279	535	346			453		
									198	395	
29	170		144	293	——						
			452								
30		†	123	——	510			---	286		
			495		30						
31	†	†			260	212					

Tabel D.

MAAND *AUGUSTUS* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W	O. Kralingen.
		32			172						441
											493
		35		38							
		42									
		35				---					
218			185	182							
				49							
						135					
				36		116					
						56					
378							109				458
		111									458
											458

Vervolg van

GEDURENDE DE

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
1			†			232					
2	170		---		281						
3	†		167	249		304	150				691
											625

4			1			417					
5					387	119		279			405
6			280	†	---				131	175	61[illegible]
			500						35		
7					561					432	420
					547						
8					496						
9			563		574			331			
			344								
10	---	†					150		88	422*	
										252	
11			309		389						
12					207	101				---	
13			---			383				361	
14			584		260	203			216	422	
					635	346					
						320					
15	259			323	---	91		184		489	
				320		346					
16	†				462			289			
17							3				
18	107		493		2	100				---	
	---		104		---						
			605								
19		---	---		---	114			133		
						313			406		
20			348			411				378	
			475								
21	†	†									70[illegible]
22					653	127	303				62[illegible]
						359					
23					442	---			35		

* De Thoolenstraat heeft alleen dit No.

Tabel D.

MAAND *SEPTEMBER* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O.Kralingen.
355		74			—						
				143							
				143							
					41						
376						215					
						228					
					156						
								—			
					160						
		41			163						
						132					
				181							
	58										
—											
						78					506

Vervolg va…

GEDURENDE D…

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
24		227	552		615						568
											568
25			102							195	†
			537								
26	210		224		3	402	311				321
27	218	†	574			312					
28			242			412	—		—	282	
			130								
29	276		527		169	417	162		—		
			310			106	6				
			310			336					
			543								
30			22	116	29		162			185	565
			446		29		157			71	
			430		170		157				

IN DE MAAN…

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
1			38	167	202	389		341		422	
			45	301	—	341					
			552								
			—								
2	462			—		412		219		330	476
						412				374	139
						232				422	262
										—	523
3	†		433	108			—		—		558
			377						—		379
4	277		475			—			160	422	265
			272						353		629
			534								463
			475								
			331								
5			—		210		157	—		—	

abel D.

AAND *SEPTEMBER* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O. Kralingen.
†		87		163							
					120						
59		54									
					161	51	127				
				132			78				

CTOBER 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O. Kralingen.
					117						416
202									6		
		49					---				
			---	42							

Vervolg va

GEDURENDE DI

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
6		†		175	554				353		
7	†		471		75		171			280	
			49		436		11				
			339		532		320				
8		201		†	683			---		286	464
											625
9	†		142		79			122		422	
	†		377		671			193			
					654						
					33						

					75						
10		1	427		80	201					346
					522						
11		132	527			307			353		
			436						353		
12			550					---			
			---					141			
								64			
13			483	---	418	134	337				492
			164	125	164						391
					429						492
					79						492
14				---	---					136	498
											498
15		†	119						370		
16		20	547				281				
			†								
17				7		211	39		156	108	
18	159										
19						136					
20								97			
24											617
25							266				
29			373								
30			438								

Tabel D.

MAAND *OCTOBER* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O. Kralingen.
	19						179				
				134							
	194										
	59										
371											
---		120	68								

	95										
							179				

Vervolg va…

GEDURENDE D…

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
2	174		†								
3	360			---							
4	172										
	174										
5	172						289				
7			398		5						
8			†								
9			398								
10					58						
11			563								
12		301									
17				257							
18					238						
19			563								
22				257							
24											532
30						373					

IN DE MAAN…

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.
16					91						
19			432								
22											
23			563								
25		133									
28							336	122			
30					278						
31			141		189		289				374
											540
											612
											630

Tabel D.

AAND *NOVEMBER* 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O. Kralingen.
67											
234											

ECEMBER 1832.

M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W.	O. Kralingen.
						52					
						59					
414											
323											
166											

Vervolg van Tabel D.

GEDURENDE DE MAAND *JANUARIJ* 1833.

Dagen.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	L.	M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	U.	V.	W	O. Kralingen.
											569												
3			25								628												
4			141								282												
											446												
7								116															
								4															
								†															
8			†																				
10								†															
								†															
13												53											
14			118																				
15			442																				
16				487																			
18																		62					
30							318																

Tabel E.

STAAT DER BIJZONDERE BEROEPEN EN AMBACHTEN.

Barbiers en Paruikmakers.	3
Bedienaars ter begravenis.	1
Bezemmakers.	2
Binnenvaarders.	33
Bleekers en bedienden.	8
Blikslagers.	1
Boekverkoopers en Drukkersgezellen.	6
Branderijwerkers.	10
Broodbakkers.	5
Brouwerijwerkers.	3
Commiesen en mindere Ambtenaren.	14
Dienstboden (mannelijke)	17
» (vrouwelijke)	45
Glasblazers.	1
Goud- en Zilversmeden.	2
Groenvrouwen.	6
Grutters.	4
Hoedenmakers.	3
Kaarsenmakers.	1
Kamerbehangers.	4
Kammenmakers.	1
Kleedermakers.	15
Koekbakkers.	4
Koetsiers.	5
Koopmansstand (welgezeten)	14
Koornmeters.	3
Kuipers.	9
Leerlooijers.	1
Leijdekkers.	1
Logementhouders en Slijters.	25
Loodgieters.	2
Losse Sjouwers.	130
Mandenmakers.	1
Melkverkoopers.	13
Metselaars.	26
Militairen.	16
Molenaars.	4
Muzikanten.	2
Naaisters.	24
Nachtwakers.	1
Onderwijzers en Schoolhouderessen.	4
Scheepstimmerlieden.	10
Schoenmakers.	14
Schoonmaaksters en Werksters.	41
Schrijnwerkers en Huistimmerlieden.	19
Slepers.	5
Smids.	12
Suikerraffinaderijwerkers.	3
Tabakswerkers.	9
Tuinders.	5
Verwers.	14
Vleeschhouwers.	3
Wagenmakers.	3
Water- en Vuurvrouwen.	4
Winkeliers en minderen koopmansstand.	52
Zeevarenden.	66
Ziekenoppassers.	2
Zoute Vischverkoopers.	6
Zeilmakers.	3

Tabel F.

STAAT DER BEIDE *CHOLERA*-ZIEKENHUIZEN.

OOSTER ZIEKENHUIS.

Maand.	Dag.	Ingekomen.	Overleden.	Hersteld.
Julij.	23	3	1	—
	24	6	4	—
	25	1	3	—
	26	11	4	—
	27	8	4	—
	28	3	3	—
	29	2	3	—
	30	8	3	1
	31	7	2	—
Augustus.	1	1	2	—
	2	1	2	—
	3	—	4	—
	4	—	—	1
	5	1	—	—
	6	1	1	—
	7	—	1	—
	8	1	1	1
	9	—	—	1
	10	4	1	—
	11	4	1	—
	12	3	3	—
	13	1	2	2
	14	2	1	2
	15	1	1	—
	16	2	—	1
	17	1	4	—
	19	2	—	—
	20	2	1	—
	21	2	1	1
	22	2	1	—
	23	2	—	1
	24	1	1	—
	25	2	1	3
	26	—	2	1
	27	3	1	—
	28	1	—	—
	29	1	1	1
	30	—	1	—
September	1	2	—	1
	3	1	—	—
	4	—	1	1
	5	2	—	—
	6	1	1	—
	7	2	—	—
	8	1	1	3
	9	1	2	—
	10	1	—	—

OOSTER ZIEKENHUIS.

Maand.	Dag	Ingekomen.	Overleden.	Hersteld.
September	12	1	1	—
	13	1	—	—
	14	1	—	—
	15	1	—	—
	16	—	2	—
	17	1	—	3
	18	3	1	—
	20	—	—	2
	22	3	2	2
	23	2	—	—
	24	—	—	3
	25	3	1	—
	26	—	1	—
	28	—	—	2
	29	—	—	4
	30	—	1	—

De 5 overgeblevene zieken zijn herstellende naar de gewone ziekenkamers van het Gasthuis getransporteerd.

Totaal	ingekomen	117
	overleden	75
	hersteld	42

WESTER ZIEKENHUIS.

Maand.	Dag.	Ingekomen.	Overleden.	Hersteld.
Augustus.	3	3	—	—
	4	1	—	—
	5	2	1	—
	6	2	1	—
	7	3	1	—
	8	1	1	—
	9	2	3	1
	11	1	—	—
	12	2	—	—
	13	3	2	1
	14	3	3	—
	15	4	1	1
	16	3	1	2
	17	2	2	—
	18	7	1	—

Vervolg van Tabel F.

WESTER ZIEKENHUIS.

Maand.	Dag.	Ingekomen.	Overleden.	Hersteld.
Augustus.	19	4	1	—
	20	1	1	1
	21	2	1	—
	22	2	1	—
	23	4	1	3
	24	1	—	—
	25	5	1	1
	26	1	—	2
	27	1	1	1
	28	2	2	—
	29	1	1	1
	30	4	—	2
	31	1	1	1
September	1	2	—	—
	2	1	2	1
	3	1	—	1
	4	1	1	—
	5	1	—	3
	6	1	2	—
	7	1	1	—
	8	3	—	2
	10	2	1	—
	11	1	—	2
	12	—	1	—
	13	1	—	1
	14	3	—	1
	15	2	2	2
	16	—	—	3
	17	3	2	3
	18	1	2	1
	19	2	—	—
	20	2	—	2
	21	—	1	3
	22	3	—	—
	24	—	1	—
	25	1	1	—
	26	3	1	2
	27	1	1	2
	28	3	1	—
	29	5	2	1
	30	6	2	1
October.	1	3	1	—
	2	8	3	—
	3	3	5	1
	4	6	3	—
	5	2	4	4
	6	2	1	2

WESTER ZIEKENHUIS.

Maand.	Dag.	Ingekomen.	Overleden.	Hersteld.
October.	7	1	—	—
	8	2	—	—
	9	6	3	—
	10	1	—	2
	11	1	1	3
	12	3	—	2
	13	1	1	2
	14	2	1	—
	16	3	—	—
	17	1	1	1
	18	1	1	5
	19	1	—	1
	20	3	—	—
	22	—	—	4
	23	2	—	3
	24	1	—	1
	27	—	—	4
	29	—	—	4
	30	—	—	5
November	2	2	1	—
	4	1	—	—
	6	1	1	—
	11	1	—	1
	17	1	—	—
	18	1	1	—
	22	1	1	—
	23	—	1	—
	24	1	—	—
	27	—	—	1
	30	1	—	2
December.	2	—	—	1
	10	—	—	2
Januarij 1833.	3	3	—	—
	4	1	1	—
	10	2	1	—
	11	—	2	—
	15	—	1	—
	22	—	—	1

Totaal ingekomen. 187
overleden. 87
hersteld. 100

Vervolg van Tabel F.

OOSTER ZIEKENHUIS.							WESTER ZIEKENHUIS.						
Ouderdom.	Ingekomen.		Overleden.		Hersteld.		Ouderdom.	Ingekomen.		Overleden.		Hersteld.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vronwen.		Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
van 0 – 10 Jaren	1	3	1	1	—	2	van 0 – 10 Jaren	4	6	3	1	1	5
» 10 – 20 »	3	8	1	3	2	5	» 10 – 20 »	5	9	2	2	3	7
» 20 – 30 »	13	7	5	3	8	4	» 20 – 30 »	21	16	6	2	15	14
» 30 – 40 »	13	8	8	4	5	4	» 30 – 40 »	29	18	13	10	16	8
» 40 – 50 »	18	14	15	9	3	5	» 40 – 50 »	28	13	14	5	14	8
» 50 – 60 »	7	9	6	8	1	1	» 50 – 60 »	10	9	6	9	4	—
» 60 – 70 »	7	2	7	1	—	1	» 60 – 70 »	5	7	4	5	1	2
» 70 – 80 »	1	1	1	—	—	1	» 70 – 80 »	6	1	4	1	2	—
onbekend.	2	—	2	—	—	—	onbekend.	—	—	—	—	—	—
	65	52	46	29	19	23		108	79	52	35	56	44
Totaal.	117		75		42		Totaal.	187		87		100	

Tabel G.

STAAT DER LIJDERS AAN DE *KINDERPOKKEN*, GEDURENDE DE JAREN 1831 EN 1832.

DAGEN.	Zieken.	Overleden.	DAGEN.	Zieken.	Overleden.	DAGEN.	Zieken.	Overleden.
1831.			1832.			1832.		
Febr. 10 - 24	2	0	tot 8 Jan.	29	5	tot 4 Nov.	3	1
tot 5 Maart.	8	5	» 15 »	21	3	» 11 »	1	1
» 13 »	2	2	» 22 »	20	3	» 18 »	0	0
» 20 »	7	0	» 29 »	20	3	» 25 »	2	0
» 27 »	5	0	» 5 Febr.	39	5	» 2 Dec.	5	1
» 3 April.	1	0	» 12 »	36	4	» 10 »	3	1
» 10 »	8	1	» 19 »	45	11	» 17 »	3	0
» 17 »	12	1	» 26 »	53	7	» 24 »	2	0
» 24 »	5	1	» 4 Maart.	49	3	» 31 »	1	1
» 1 Mei.	6	0	» 11 »	53	9			
» 8 »	7	1	» 18 »	57	7	1833.		
» 15 »	7	2	» 25 »	56	9			
» 22 »	10	0	» 1 April.	59	8	tot 19 Jan.	1	0
» 29 »	11	0	» 8 »	59	8			
» 5 Junij.	11	3	» 15 »	58	10			
» 12 »	14	0	» 22 »	83	9			
» 19 »	20	2	» 29 »	79	10			
» 26 »	21	2	» 6 Mei.	62	12			
» 3 Julij.	16	2	» 13 »	75	8			
» 10 »	12	1	» 20 »	55	9			
» 17 »	11	3	» 27 »	35	8			
» 24 »	21	2	» 3 Junij.	50	11			
» 31 »	9	2	» 10 »	26	11			
» 7 Aug.	11	0	» 17 »	38	6			
» 14 »	10	2	» 24 »	22	5			
» 21 »	6	2	» 1 Julij.	20	8			
» 28 »	8	2	» 8 »	25	4			
» 4 Sept.	19	4	» 15 »	24	3			
» 11 »	19	4	» 22 »	12	3			
» 18 »	6	2	» 29 »	17	2			
» 25 »	9	3	» 5 Aug.	11	2			
» 2 Octob.	38	5	» 12 »	15	3			
» 9 »	21	3	» 19 »	9	0			
» 16 »	23	2	» 26 »	6	3			
» 23 »	23	1	» 2 Sept.	2	0			
» 30 »	21	4	» 9 »	4	3			
» 6 Nov.	17	3	» 16 »	2	2			
» 13 »	25	5	» 23 »	15	1			
» 20 »	10	0	» 30 »	7	2			
» 27 »	23	8	» 7 Octob.	10	3			
» 4 Dec.	37	8	» 14 »	5	1			
» 11 »	16	2	» 21 »	2	1			
» 18 »	38	1	» 28 »	3	1			
» 25 »	13	1						
» 31 »	11	4						

GEDRUKT BIJ *P. VAN WAESBERGE.*